

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ІМУННОЇ СИСТЕМИ
У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти другого року навчання
11-211.2 м групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Хабарова Аліна Юріївна
Керівник д.пед.н., професорка Петухова Л.Є.
Рецензент к.філолог.н., доцентка Сугейко Л.Г.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи	10
1.1. Ключові дефініції проблеми дослідження.....	10
1.2. Історико-логічний аспект проблеми дослідження.....	15
1.3. Формування інформаційно-імунної системи молодших школярів як об’єктивна потреба сучасного суспільства.....	20
РОЗДІЛ 2. Організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-імунної системи в умовах початкової освіти	26
2.1. Стан інформаційно-імунної системи учнів в освітній діяльності....	26
2.2. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.....	31
2.3. Критерії, рівні та показники виміру інформаційно-імунної системи учнів початкової школи.....	36
РОЗДІЛ 3. Організація експериментальної роботи для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи	41
3.1. Виміри сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів та аналіз експериментальної роботи.....	41
3.2. Методичні поради вчителям та батькам щодо формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.....	48
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	62
Додаток А. Анкета для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів.....	62
Додаток Б. Інформаційний тренінг на тему: «Твоя інформаційна безпека».....	63

Додаток В. Бібліотека для батьків та вчителів з формування інформаційно-імунної системи.....	69
Додаток Г. Конспекти занять з формування інформаційно-імунної системи.....	78
Додаток Д. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	98

ВСТУП

Перехід сучасного суспільства на новий етап у своєму розвитку – інформаційне суспільство – ознаменувався не лише появою невідомих можливостей, але і появою нових видів загроз. Вони особливо небезпечні для вразливих до інформації верств населення, особливо для молодого покоління. Під впливом засобів масової інформації формується світогляд, ціннісні орієнтири та основи правової чи протиправної поведінки людини. Це особливо важливо у зв'язку з впровадженням елементів медіаосвіти у початковій школі. Тому є підстави вважати, що проблеми інформаційно-імунної системи повинні знаходитись у полі зору не лише фахівців у галузі національної безпеки, юристів, філософів, соціологів, а й педагогів.

Стаття 34 Конституції України визначає «Кожен громадянин має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошення інформації, одержано конфіденційно або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [16].

Теорія та практика інформаційно-імунної системи в сучасному науковому дискурсі є доволі невідомою темою, не розкритою в літературі. Інформаційно-імунна система є похідною від інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека – стан захищеності потреб особи, суспільства та держави в інформації незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз [11].

Проблемами даного терміну займалися В.Богущ, В.Брижка, М.Гуцалюк, О.Данільян, В.Залізник, Б.Кормич, Н.Кушакова, В. Ліпкан, Ю. Максименко, П. Марущак, О.Марценюк, О.Олійник, А.Приходько, Г.Сашук, В.Сідак, Л.Харченко, О.Юдін, В.Цимбалюк, М.Швець, О.Яковенко тощо.

У вітчизняних наукових дослідженнях у галузі педагогіки та психології вивчення питання інформаційної безпеки як спеціального напрямку найбільш значущими є роботи Б. Потятиника, Н. Горб.

В свою чергу поняття «інформаційна безпека» з роками стало застарілим. На зміну прийшов термін «медіаграмотність».

Медіаграмотність – найважливіший комплекс навичок і знань, необхідних людині в сучасному інформаційному суспільстві [24, С.6].

Тема медіаграмотності цікавить багатьох науковців: А. Ташенко, Б. Колодкін, І. Пенчук, О. Балакірева, Л. Волинець, М. Головатий, В. Головенько, О. Корнієвський, О. Балакірева, Т.Бондар, М.Варбан, О. Ганюков, В.Слінчук тощо.

Швидкий розвиток електронних технологій, широке впровадження інтерактивних комунікаційних систем, навчальних програм з мультимедійних технологій забезпечили вторгнення в суспільство недоступного раніше потоку аудіовізуальної інформації від масового телебачення, кіно- та інших відеопродуктів до Інтернету. Це призвело до значних трансформацій у галузі культури, як позитивних, так і негативних, майже повної зміни матриць свідомості, систем цінностей та мислення, сприйняття навколишнього світу. Це повною мірою стосується і підростаючого покоління – учнів початкової школи.

Демограф Марк Мак Крайндл висловив думку, що діти покоління Z – це діти, народжені з 1991 по 2010 року, що раніше називали поколінням 21 століття, вже не є повноправним рухом цього століття. На зміну поколінню Z вже прийшло покоління А(альфа) – це діти, що народилися після 2010 року. Діти задають запитання «гуглу», а не

вчительці, дорогу знайдуть по навігатору. Їм вдається одночасно вчити уроки, вести СМС-переписку з друзями, слухати музику і розмовляти з бабусею. Ця можливість «бачити» декілька екранів одночасно призводить до того, що швидкість сприйняття інформації різко зростає.

Наразі формування інформаційно-імунної системи є більш доцільною проблемою, ніж формування медіаграмотності чи інформаційної безпеки, тому що інформаційно-імунна система є більш широким поняттям, в яке входить як інформаційна безпека, так і медіаграмотність.

Формування інформаційно-імунної системи покликано допомогти підростаючому поколінню краще адаптуватися у світі медіакультури, засвоїти мову засобів масової інформації, навчитися аналізувати інформацію та свідомо до неї ставитися.

Таким чином, необхідність глибокого й послідовного розв'язання цієї проблеми на рівні педагогічної теорії й практики початкової школи зумовили вибір теми дослідження – «Формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи».

Робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету та теми проблемної групи кафедри.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити доцільність організаційно-педагогічних умов формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективне формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи може бути досягнуто, якщо освітній процес відбуватиметься за таких організаційно-педагогічних умов:

1. Наявність освітнього розвивального середовища, спрямованого на формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

2. Використання в освітньому процесі початкової школи завдань дискусійного характеру, що дають змогу обґрунтувати різні точки зору та підводять учнів до усвідомлення інформаційно-імунної безпеки.
3. Урахування позицій школярів та стимулювання їхньої активності у спілкуванні та взаємодії з іншими під час бесід, дискусій, виховних заходів.
4. Формування в учнів навичок критично аналізувати суспільну думку, висловлювати власні думки, орієнтуватися на позитивні приклади у телевізійних програмах, новинах, засобах масової інформації, що несуть зміст формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Відповідно до мети й гіпотези було визначено такі *завдання*:

1. Проаналізувати сучасний стан вивчення проблеми формування інформаційно-імунної системи молодших школярів в теорії та практиці початкової школи, уточнити сутність поняття «інформаційно-імунна система».

2. Визначити критерії, показники й виявити рівні сформованості зазначеного феномена особистості.

3. Обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Об'єктом дослідження є процес формування інформаційно-імунної системи учнів початкової школи.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-імунної системи учнів початкової школи.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення визначеної мети застосовувався комплекс *методів дослідження*: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з метою здійснення історико-логічного аналізу проблеми; вивчення й узагальнення

педагогічного досвіду формування інформаційно-імунної системи молодших школярів; педагогічне спостереження, індивідуальні та колективні бесіди, тестування, констатувальний експеримент для визначення рівнів сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Випускна робота виконано у межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Емпірична база дослідження. Дослідження виконувалось на базі Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови І ступеня - гімназія" № 56 Херсонської міської ради. У дослідженні взяли участь 20 учнів молодших класів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні і формуванні поняття «інформаційно-імунна система», авторського визначення психолого-педагогічної сутності категорії «інформаційно-імунна система».

Практична значущість дослідження полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані вчителями початкової школи в освітньому процесі: як на уроках, так і в позакласній роботі, студентами, слухачами курсів підвищення класифікації, а також батьками.

Апробація результатів дослідження. За результатами даного дослідження опублікована стаття «Формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи» в збірці науково-методичних матеріалів «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти» та

«Проблеми формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи» в альманахі «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний текст викладено на 101 сторінках, з яких 61 сторінки основного тексту, додатки на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади формування інформаційно-імунної системи в учнів початкової школи

1.1 Ключові дефініції проблеми дослідження

Сучасне життя вимагає від нас формування і вивчення інформаційної цивілізації, становлення відповідної інформаційної культури суспільства і особистості, при якій інформація впливає на всі аспекти суспільного життя і свідомості [1].

Вільне переміщення інформаційних ресурсів, необмежений доступ до інформації та її використання для наукового та соціального прогресу, вирішення глобальних проблем людства і розвитку знання ставлять нові завдання перед освітою.

Формування інформаційно-імунної системи актуалізується як частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовка людини до безпечної і ефективної взаємодії з сучасними медіасистемами, включаючи як традиційні (друковані засоби масової інформації, радіо, кіно, телебачення) і новітні (інтернет, мобільна телефонія) засоби масової інформації [19].

Інформаційно-імунна система – термін, що стосується захисту життєво важливих інтересів дітей, учнів, дорослих (і більш глобально – суспільства, держави). Неправдива, неповна, невчасна, недоцільна інформація може нанести колосальну загрозу. Особливо вразливі у цьому питанні учні початкової школи. Вони можуть не знати, яку інформацію можна розказувати, викладати в мережу, а яку не варто. Часто учні не можуть правильно зреагувати на медіаматеріали з різних причин. Робота у цьому напрямку для вчителів та батьків дуже важлива та кропітка.

Слово «інформація» походить від лат. *informatio*, яке має декілька значень:

- роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення;
- представлення, поняття;
- ознайомлення, просвіта.

За українським тлумачним словником, інформація – відомості про які-небудь події, чиюсь діяльність тощо; повідомлення про щось [37].

З середини ХХ століття «інформація» стала загальнонауковим твердженням, але досі у науковій сфері воно залишається дискусійним. Загальноприйнятого визначення інформації не існує, і воно використовується головним чином на інтуїтивному рівні [38].

Інформація - це новини, відомості, факти, знання, отримані в результаті пошуку, вивчення, спілкування, читання тощо [7].

Інформація - це відомості, факти про об'єкти і явища навколишнього світу, їх властивості, що підвищують рівень обізнаності людини [38].

Інформація - це загальнонаукове поняття, яке включає в себе обмін фактами між людьми, між людиною і пристроями, обмін сигналами в тваринному і рослинному світі [7].

Кл. Шеннон, американський вчений, який заклав основи теорії інформації – науки, що вивчає процеси, пов'язані з передачею, прийомом, перетворенням і зберіганням інформації – вважає інформацію усуненою невизначеністю наших знань про що-небудь [19].

За Н. Макаровою, інформація - це відомості про об'єкти і явища навколишнього середовища, їх параметри, властивості і стан, які знижують ступінь невизначеності, неповноти знань [22].

Сучасний науковий погляд на інформацію дуже точно сформулював Н. Вінер, що інформація - це позначення змісту, отриманого з зовнішнього світу в процесі нашої адаптації до нього і адаптації до нього наших почуттів [6].

Другою важливою дефініцією нашого дослідження є термін «іmunітет».

Визначення терміну «іmunітет» включає стан відторгнення організмом не тільки мікробів, але й інших патогенних агентів, а також різних чужорідних антигенних речовин рослинного та тваринного походження. Захисні іmunні реакції формувалися в процесі еволюції органічного світу, удосконалювались у тісній взаємодії організму з різними антигенними факторами, серед яких мікроби займали і досі займають головне місце [43].

Іmunітет від лат. *Immunitas* – «вільний», «захищений» – це захисні механізми, які допомагають організму боротися з чужорідними елементами: гельмінтами, вірусами, бактеріями, найпростішими, їх токсинами, різними хімічними речовинами тощо [37].

Іmunітет – це здатність організму підтримувати нормальне функціонування під впливом зовнішніх факторів. У вузькому розумінні іmunітет – це несприйнятливність організму до інфекційних та неінфекційних агентів та речовин.

Визначення «іmunітет» в організмі не тільки включає стан несприйняття мікробів, але й інших шкідливих агентів, а також різних чужорідних сполук рослинного та тваринного походження. Захисні іmunні реакції сформувалися під час досить тривалої еволюції органічного світу, покращували тісну взаємодію організму з різними антигенними факторами, які зайняті мікроорганізмами і досі займають основне місце [43].

Термін «система» широко вживаний як у науковій літературі, так і в повсякденному житті. Під системою розуміють сукупність елементів, що об'єднані між собою і являються єдиним цілим. Саме в такому сенсі говорять про систему виробництва, систему управління економікою, торговельну систему, систему кровообігу, обчислювальну систему, систему математичних рівнянь тощо [12].

Система від дав.-гр. σύστημα – «сполучення», «ціле», «з'єднання» – сукупність взаємопов'язаних елементів, що мають мету, а також утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою [31].

Згідно з визначенням В. Вернадського, система – це сукупність різноманітних функціональних одиниць (біологічних, людських, інформаційних тощо), пов'язаних із навколишнім середовищем, і слугують для досягнення певної спільної мети, діючи на матеріали, енергію, біологічні явища та керуючи ними [40, с. 14].

На думку В. Сагатовського, система – це скінчена множина функціональних елементів та відносин між ними, які у певний проміжок часу ізолюються від навколишнього середовища відповідно до певної мети [40, с. 15].

На думку Ю. Черняк, система – це відображення у свідомості суб'єкта (дослідника, спостерігача) властивостей предметів та їх відносин при вирішенні проблеми дослідження та пізнання.

Існує також багато інших визначень поняття «система», що використовуються залежно від контексту, галузі знань та цілей дослідження.

Таким чином, можна визначити систему за допомогою наступних чотирьох ознак:

- система є цілісним комплексом взаємопов'язаних елементів;
- система формує єдність з навколишнім середовищем;
- як правило, досліджувані системи є елементами вищого класу;
- елементи будь-якої досліджуваної системи, в свою чергу, можуть бути системами найнижчого порядку [40, с. 16].

З останніх двох понять можна зробити висновок, що імунна система – сукупність органів, тканин, клітин, які забезпечують захист організму від чужорідних агентів; система організму, яка контролює сталість клітинного і гуморального складу організму.

Узагальнюючи поняття «інформація» і «система» можна побачити, що існує термін «інформаційна система», який належить до класу програмних продуктів. Система називається інформаційною, якщо вона підтримує інформаційне забезпечення.

Інформаційна система – це сукупність засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації в певній програмі для досягнення поставленої мети у процесі управління [34].

Використовуючи базу дефініцій, можна зробити висновок, що інформаційно-імунна система – це сукупність захисних механізмів людини та засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації, які забезпечують можливість прийняття адекватних рішень. Цей термін є авторським, а тому є доволі новим і не отримав свого розвитку і реалізації в науці.

Виділений нами термін переплітається зі статтю 13 «Конвенції про права дитини», в якій написано, що «дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини» [17].

Таким чином, проаналізувавши ключові дефініції проблеми дослідження, ми виокремили 3 основних терміни:

- інформація – це відомості про об'єкти і явища навколишнього світу, їх властивості, які підвищують рівень обізнаності людини;
- імунітет – захисні механізми, які допомагають організму боротися з чужорідними чинниками;
- система – це сукупність елементів, що пов'язані між собою і являються одним цілим.

На основі даних понять покладено самостійне авторське визначення «інформаційно-імунна система» – це сукупність захисних механізмів

людини та засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації, які забезпечують можливість прийняття адекватних рішень.

1.2 Історико-логічний аспект проблеми дослідження

Сучасне інформаційне суспільство неможливе без засобів масової інформації, що набули актуального значення в усіх галузях людської життєдіяльності та задають йому можливі стандарти існування. Рівень розвитку сучасних засобів інформації та їх специфіка впливу на особистість показує, що засоби масової інформації - це глобальне явище, феномен, що має величезний вплив на освітнє середовище [5, с. 11].

Через засоби масової інформації з'явилося глобальне явище соціальних комунікацій, які представляють собою цінності, домінуючі в світовому соціумі. Вони суперечливо та потужно впливають на свідомість, думки і почуття людей, стаючи основним джерелом неформальної освіти для громадян, значний фактор соціалізації молодого покоління, його стихійного соціального навчання [4].

Оскільки дитина молодшого шкільного віку розглядається в юридичній сфері як недієздатний суб'єкт, його інформаційну безпеку доцільно вивчати в контексті педагогічних умов, що створюються в його основних референтних групах (сім'я або навчальний заклад). Це розуміння повністю корелює з основними положеннями «Декларації прав дитини», прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р зокрема, що «дитина в силу своєї фізичної і психічної незрілості потребує особливого захисту і турботи, включаючи адекватний правовий захист» [9], а також з нормами, затвердженими «Конвенцією про права дитини» від 20 листопада 1989 року, що визнає право дитини на інформацію (стаття 13), роль засобів масової інформації, що сприяють соціальному, духовному і матеріальному благополуччю; видання і розповсюдження дитячої літератури; задоволення мовних

потреб дітей; захист дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її благополуччю (стаття 17) [17].

Дослідження різних аспектів і проблем інформаційно-імунної системи не здійснювалися науковцями різних країн, оскільки даний термін є доволі новим. Об'єктивно інформаційна безпека почала своє існування з появою засобів інформаційної взаємодії між людьми, яким може бути завдана шкода, що впливає на інформаційні комунікації, присутність і розвиток якого забезпечує і встановлює обмін інформацією між елементами суспільства в цілому.

З огляду на вплив трансформації ідей інформаційної безпеки, у розвитку інформаційних комунікацій можна виділити кілька етапів [21]:

I етап (до 1816 року) – характеризується використанням природно сформованих засобів інформаційної взаємодії. Протягом цього періоду основним завданням інформаційної безпеки був захист інформації про події, факти, власність, місцезнаходження та інших даних, які мають життєво важливе значення для людини особисто або для спільноти, до якої він належав.

II етап (1816-1935 рр.) – пов'язаний з початком використання штучно створених технічних засобів зв'язку та радіо. Для забезпечення секретності радіозв'язку необхідно було використовувати досвід першого періоду захисту інформації на вищому технологічному рівні, а саме використання кодування повідомлення (сигналу) з наступним декодуванням отриманого повідомлення (сигналу).

III етап (1935-1946рр.) – пов'язаний з появою радіолокації і гідроакустики. Основним способом забезпечення інформаційної безпеки в цей період було поєднання організаційних і технічних заходів, спрямованих на поліпшення захисту радіолокаторів від впливу на їх приймальні пристрої шляхом активної маскуванню і пасивних імітованих електронних перешкод.

IV етап (1946-1960 рр.) – пов'язаний з винаходом і впровадженням в життя електронних обчислювальних машин. Завдання інформаційної безпеки вирішувалися в основному методами і способами обмеження фізичного доступу до обладнання засобів добування, обробки та передачі інформації.

Вперше в 1960 році знаменитий канадець теоретик комунікацій і медіа М. Маклюен запропонував впровадження медіаосвіти в навчальні програми. Питання про медіаграмотність, вивчення медіа та вплив його на соціум, розвиток учнів та студентів використовувати його для навігації по засобам масової інформації, які повинні бути ефективними та взаємодійовими із сучасними медіа, перебувають в центрі уваги, зокрема іноземні вчені, такі як Р. Гоббс і Р. К'юбі (США), Б. Шерб (Німеччина), Ж. Гоне та К. Ермелен (Франція), О. Федоров (Росія).

Наразі все більше досліджень, що пов'язані із формуванням інформаційно-імунної системи, з'являється в останній час в Україні. Її актуальність в контексті світового інформаційного простору досліджують такі українські вчені як О. Баришполець, О. Волошенко, В. Іванов, Ю. Бабаєва, А. Войскунський, В. Каптелинін, В. Лепський, Ю. Машбиць, О. Тихомиров, Л. Найдьонова, І. Слісаренко, М. Тимошик, Н. Іллюк, Г. Онкович, Б. Потятиник, І. Чемерис та інші. Позитивним стало проведення різних видів заходів з використанням інформаційних технологій з метою окреслити коло питань проблеми та визначити шляхи їх вирішення, а саме: круглі столи, загальнонаціональні інтернет-конференції, реалізація певних медіаосвітнянських проєктів, створено ряд інтернет сайтів [5].

Інформаційно-імунна система може бути визначена як сума знань, умінь і навичок, які люди повинні використовувати свідомо та критично. Кожна людина повинна мати можливість отримати доступ до використання засобів масової інформації, щоб розуміти і свідомо оцінювати різні аспекти інформації.

Медіа мають потужний і суперечливий вплив на освіту молодого покоління, часто стає провідним фактором його соціалізації, стихійного соціального навчання.

З 2010 року в Україні запроваджено концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, метою якої є «сприяння ефективному розвитку в Україні системи медіаосвіти для забезпечення всебічного навчання дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною медіасистемою, формування медіаобізнаності, медіаграмотності та медіакомпетентності, а також інформаційно-імунної системи відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей» [18, с. 10].

Основна мета Концепції - визначити основні напрямки медіаосвіти, як дорослого населення, так і учнів та студентів в Україні та визначення значущості впливу медіапростору на свідомість та громадянське положення сучасного українця.

Пріоритетні напрями розвитку ефективної системи в Україні медіаосвіти є: створення шкільної інформаційно-імунної системи, яка забезпечує розробку інтегрованих навчально-психологічних програм для початкових класів загальноосвітніх шкіл; сприяння поширенню практики інтеграції елементів інформаційно-імунної системи в навчальні програми для різних предметів; розробки ряду факультативних медіаосвітніх програм для підлітків; введення курсу медіакультури з урахуванням профілю навчання; поживавлення гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіаосвітнього спрямування [18].

5 липня 2012 року Рада ООН з прав людини одноголосно затвердила важливу резолюцію «Про сприяння, захист та здійснення прав людини в Інтернеті». Резолюція, запропонована Швецією, отримала широку підтримку міжнародного співтовариства - більше 70 країн-членів Ради з прав людини та інші країни з усіх регіональних груп. В резолюції йдеться: «права, які людина має в мережі, в рівній мірі

мають бути захищені, зокрема, свобода вираження думок, яка застосовується незалежно від кордонів і щодо будь-якої особи, яка користується засобами масової інформації, відповідно до статті 19 Загальної декларації прав людини і Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [2, с. 19].

Соціальні мережі відіграють важливу роль в їх створенні і зміцненні цінності Інтернету як форуму для обговорення. Вони дозволяють реалізувати права людини, особливо права на вираження поглядів і є каталізатором демократичної участі громадян в соціальних процесах і, отже, демократії.

Деякі віртуальні групи, які створюються в популярних соціальних мережах, насамперед «Вконтакте», також можуть мати негативний вплив. Так, за даними газети «Новая газета» від 16 травня 2016 р., в Росії з листопада 2015 р. по квітень 2016 р. Сталося 130 самогубств дітей. Усі вони були із благополучних сімей і спілкувалися в одних групах мережі «ВКонтакте». Проблема, доки «епідемія» не охопила українських дітей, повинна ретельно вивчатися і криміналістами, і психологами, і вчителями. Необхідно розпочати велику роз'яснювальну роботу з батьками, знайти нові ефективні засоби виховного впливу на саму дитину.

З 1 вересня 2018 року в Україні застосовується новий Державний стандарт початкової освіти, який вперше містить змістову лінію «Медіаграмотність», тобто учень Нової української школи повинен засвоїти навички сприйняття, аналіз, інтерпретації, критичної оцінки інформації в текстах різного типу та медіатекстах. З 2010 року Академія української преси сприяє впровадженню медіаосвіти в освітній процес через формування та підтримку підготовки вчителів, залучення світового досвіду впровадження медіаосвіти, підготовку засобів навчання [25].

Отже, проаналізувавши історико-логічний аспект дослідження, можна побачити, що підвищення інтересу та успішні перші кроки до впровадження інформаційної безпеки, а потім медіаосвіти в Україні, формування інформаційно-імунної системи в громадян, а також активна участь у цьому процесі вчених, педагогів, психологів та представників професійної спільноти дають підстави очікувати подальший успішний розвиток вивчення інформаційно-імунної системи в Україні.

1.3 Формування інформаційно-імунної системи молодших школярів як об'єктивна потреба сучасного суспільства

Третє тисячоліття обумовлено швидким глобальним розвитком комп'ютерних інформаційних технологій, засобів електронної телекомунікації, їх масове впровадження в усі сфери суспільної діяльності, яка дає поштовх революційним змінам в галузі медіа. Сьогодні відмінності між інтернетом, телебаченням, пресою, книгою і телефоном зникають, і медіаресурси стають доступними для людини, де б вона не знаходилась. Саме в такому світі інформації кожен живе без обмежень: з доступом до медіапродукції по всьому світу [5].

Сьогодні, в епоху медіасоціалізації, центром сімейного життя часто є телевізор, який задає час і ритм вечірніх ритуалів в родині. Сім'я перед телевізором приймає їжу, що не дає дитині певної соціальної реальності.

Бажання, відірване від дії, може підірвати майбутню мотивацію, придушити природну діяльність дитини.

Спільними зусиллями виробників засобів масової інформації та державних органів були розроблені і впроваджені спеціальні знаки для інформування споживачів про основні ризики та можливі негативні наслідки перегляду цієї продукції. Найбільш диференційована, голландська система Kijkwijzer (kickwiser - телегід, розумний перегляд),

розроблений NICAM (NICAM - Голландський інститут класифікації аудіовізуальних медіа).

Kickweiser – це назва голландської рейтингової системи, використовуваної з початку 2001 року для надання інформації про можливі побічні ефекти на дітям та молоді з фільмів, відео, DVD і телевізійних програм, включаючи музичні кліпи. Мета – в першу чергу інформування батьків про можливий шкідливий вплив засобів масової інформації та допомогу батькам у контролі за використанням засобів масової інформації їхніми дітьми.

Кіквейзер має п'ять вікових категорій: AL (для всіх вікових категорій), 6 (не рекомендується для дітей до 6 років), 9 (не рекомендується для дітей до 9 років), 12 років (не рекомендується для дітей до 12 років) і 16 (не рекомендується дітям молодше 16 років) [27, с. 278-282].

Створюючи спеціальний інформаційний простір, чисельні медіа впливають на формування соціальних, моральних, художніх, естетичних цінностей та інтересів особистості, стають важливим чинником, що впливає на його свідомість і світогляд.

Сучасна система освіти стикається з гострою проблемою створення умов адаптації дітей в суспільстві, позитивного розвитку особистості з використанням масової комунікації та медіапедагогіки. Все це дозволяє формувати в учнів навички орієнтації в інформаційному полі для протистояння маніпуляціям свідомістю.

Знаходження дитини в інформаційному середовищі, яке створюється в задовільних педагогічних умовах, сприяє позитивній соціалізації особистості. При цьому інформація, яка потрапляє до дитини, повинна відповідати критеріям доступності, ненав'язливості, дозованості, збалансованості та своєчасності, тобто відповідно віковим критеріям дитини, з урахуванням психофізіологічних особливостей кожного періоду розвитку особистості, її індивідуальних показників.

Саме в цій особистісно орієнтованій технології навчання та виховання відіграють величезну роль. За спостереженнями О. Петрунко, «чим більше молодших школярів споживають засоби масової інформації, тим більше їх онтогенетична соціалізація як суб'єктивна історія соціалізації розгортається за похідним сценарієм, а саме як соціалізація засобів масової інформації. Зрештою, це призводить до уніфікації допустимого та неприйняттого, реального та віртуального, ігор та медіарозваг, культури та медіакультури тощо» [32, с.19].

Одна з актуальних проблем сучасної теорії та практики початкової освіти є інтеграція медіаосвіти в освітній процес початкової школи для різноманітних форм організації освітнього процесу засобами медіаосвіти молодших школярів, повноцінного розвитку та формування освітніх компетентностей молодших школярів.

Демограф Марк Мак Крайндл висловив думку, що діти покоління Z – це діти, народжені з 1991 по 2010 року, що раніше називали поколінням 21 століття, вже не є повноправним рухом цього століття. На зміну поколінню Z вже прийшло покоління А(альфа) – це діти, що народилися після 2010 року. Діти задають запитання «гуглу», а не вчительці, дорогу знайдуть по навігатору. Їм вдається одночасно вчити уроки, вести СМС-переписку з друзями, слухати музику і розмовляти з бабусею. Ця можливість «бачити» одночасно декілька екранів одночасно призводить до того, що швидкість сприйняття інформації різко зростає.

Робота з інформацією та медіа стає основним змістом у освітньому процесі роботи в початковій школі. Учні доводиться стикатися з великим обсягом інформації, що надходить з різних джерел, щодня, щохвилини. Засвоювати та відтворювати її, аналізувати, формувати свою думку щодо того чи іншого факту - основні дії, які виконує учень [4].

Провідною діяльністю молодшого школяра є навчальна діяльність, яка з першого кроку в школу опосередковує систему його взаємин з навколишнім світом. Але молодшому школяреві доведеться довго її освоювати. Це не відбувається спонтанно, як в минулому під час оволодіння грою, а вимагає від нього великих особистих зусиль, допомоги дорослих, особливо педагога [35].

Для формування в молодших школярів інформаційно-імунної системи доцільно використовувати суміш ігрової та навчальної діяльності – дидактичну гру.

Елементарна дидактична гра «Віриш чи ні?» використовується з метою розвитку уваги, критичного мислення (уміння розрізнити істинну або хибну інформацію). Для гри можливо використовувати не тільки картинки, а і твердження, факти (наприклад, професійні, дитячі розваги, спорт), для позначення правильної відповіді доцільно використовувати фішки. Учасникам пропонуються картинки або твердження як з помилками, так і без них. Для ускладнення завдання учням можна запропонувати пояснити, які помилки на зображенні наявні, розповісти як повинно бути насправді. Також учнів можна об'єднати в команди, обрати командира та запропонувати командам придумати істинні та хибні твердження. Команда суперника відповідає, істинна чи хибна інформація та чому [25].

Діти молодшого шкільного віку пізнають світ за допомогою всіх своїх почуттів. Під час освітнього процесу учень засвоює інформацію про властивості різних предметів. Мета дидактичної гри «Наукова рада» (серйозність назви гри також має значення - діти воліють бути «дорослими» і серйозними): розшифрувати знання учнів про основні смакові якості продуктів харчування (солодке, кисле, солоне, гірке), емоції, міміку людей; формувати вміння проводити аналогії, аналізувати медіатексти; розвивати абстрактне та критичне мислення. Для гри використовують малюнки із зображенням продуктів харчування, що

мають різні смаки, а також викликають емоції та відповідну до них міміку; картинки із зображенням різних емоційних станів людей; піктограми; уривки з мультфільмів. Учитель пропонує дітям взяти участь у «зустрічі наукової ради», на якій розглядаються «важливі» питання: як за мімікою обличчя людини можна дізнатися, які продукти людина спробувала (діти отримують до певного зображення групу зображень, на яких зазначені відповідні малюнки); в яких життєвих ситуаціях людина виявляє певні емоції (учні добирають сюжетні картинки); як продукти впливають на людський настрій (учні вказують картки із зображеними продуктами харчування); чим подібні смаки та емоції людей (учні співвідносять ланцюжок зображень продуктів, емоцій, настроїв – дітям надається можливість самостійно бачити послідовність і пояснювати свій вибір). Питання можуть відрізнятись, скорочувати. Гра може бути складною і називатись по-різному, наприклад, «Рекламне агентство». Вчитель пропонує дітям створити рекламу продуктів харчування, використовуючи доступні сюжетні зображення та ілюстрації [25].

У молодших школярів потрібно сформувати навичку правильно споживати інформацію, «фільтрувати» її від хибних тверджень:

- Перевіряти факти. Учні молодших класів схильні довіряти всім фактам, що чують від вчителів й батьків. Важливо допомогти їм зрозуміти, що потрібно довіряти, але перевіряти будь-яку інформацію. Для цього використовують гру «три факти про мене»: учень розкажує три факти про себе, один з яких неправда, й називає їх перед усім класом. Учні намагаються здогадатися, який із цих фактів неправдивий, задаючи додаткові запитання, на які учень відповідає «так» або «ні».
- Перевіряти джерела інформації. Наприклад, пояснювати дітям, що таке «здорове» повідомлення із медіа на прикладі «медіа їжі», яку учні споживають щодня, щогодини. «Медіакухар», тобто автор

повідомлення, обирає, з яких «продуктів» готувати, а учні початкових класів обирають, якій «кухні» надавати перевагу – здоровій, тобто правдивій інформації, чи фастфуду, тобто жовтій пресі, недостовірній інформації. Харчування повинно бути різноманітним та збалансованим. Так само і «медіахарчування» має складатися з різних і перевірених джерел, в яких є пешоджерела, аби не отруїтися неправдивою інформацією [25].

- Не плутати факти із судженнями. Для того, щоб навчити учнів початкової школи розрізняти такі вирази з першого класу, підготуйте кілька прикладів, аби учні аргументували, чому це факт чи судження. Наприклад: «Печиво дуже солодке» (факт), «Найсмачніше печиво у світі» (судження) тощо [25].

Формування інформаційно-імунної системи та інтеграція медіаосвіти в освітній процес початкової освіти сприяє створенню атмосфери самодіяльності й творчості, загальної захопленості та доброзичливості, виникненню можливостей реалізовувати творчі потреби, унаочненню результатів виконуваної діяльності.

Творчий підхід до організації традиційного освітнього процесу загального середнього навчального закладу дозволяє формувати інформаційно-імунну систему молодших школярів. Використання медіазасобів і створення медіатекстів сприяє гармонійному розвитку інформаційно-імунної системи особистості.

Таким чином, проаналізувавши формування інформаційно-імунної системи молодших школярів як об'єктивної потреби сучасного суспільства можна зробити висновок, що формування інформаційно-імунної системи має стати профілактикою ймовірних негативних медійних впливів на молодших школярів, таких як викривлення уявлень про світ, своє тіло, людські стосунки, формування агресії та інших небажаних форм поведінки, затримка вольового розвитку, спонтанності тощо.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ІМУННОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

2.1 Стан інформаційно-імунної системи в освітній діяльності

В середовищі інформаційно-імунна система визначається як навчання теоретичним та практичним умінням та навичкам оволодіння сучасними джерелами інформації, які розглядаються як частина конкретної, специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці, як процес розвитку особистості за допомогою сучасних засобів масової інформації з метою формування комунікативних здібностей, критичного мислення, культури спілкування, здатністю повною мірою сприймати, інтерпретувати, аналізувати та оцінювати, а також вчити розпізнавати фейкову інформацію, пропаганду та маніпуляції у медіапросторі [33].

Медіаосвіта дає значні можливості для розвитку дитини, його інтелектуального та творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення. Саме в рамках медіаосвіти можна ефективно орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках, підвищувати рівень інформаційно-імунної системи школярів, міняти свою позицію щодо сприйняття різних медіатекстів – від пасивного «поглинання» до критичного аналізу інформації.

На сучасному етапі в Україні актуальним є питання інформаційно-імунної системи молодших школярів. Цінності та ідеали молодших школярів формують телебачення, розважальні програми, фільми, комп'ютерні ігри та соціальні мережі. Численні дослідження показують, що надлишок «спілкування» із засобами масової інформації вкрай негативно впливає на зір, психологічний і фізичний стан молодших

школярів. При цьому проблема необхідності розвитку інформаційно-імунної системи в перші шкільні роки істотно актуальна, що пов'язано з певними факторами:

- молодший шкільний вік є надзвичайно важливим періодом для інтелектуального, фізичного та психо-емоційного розвитку дитини;
- сучасна дитина до моменту надходження до школи, як правило, має досить значний аудіовізуальний досвід: активно «спілкується» з теле-, комп'ютерно-, відео- і звукозаписувальною апаратурою, має навички роботи зі смартфонами;
- учні початкової школи, що зіштовхуються із постійно зростаючим потоком інформації (освітньої, медіа) зазнає значних труднощів, коли необхідно проявити пошукові навички, самостійно критично оцінити отриману інформацію, проявивши не тільки інтелектуальну і пізнавальну активність, але й особистісну, суб'єктивну позицію, творчу індивідуальність тощо [15].

За даними Національного союзу сімейних асоціацій (UNAF- Union National des Association Familiales), школярі проводять в середньому 154 години на рік (період неспання) з батьками і 850 годин в школі, що стосується контактів з різними засобами масової інформації, то дітям відводиться 1400 години [38].

Наведені дані були актуальні майже 15 років тому. За цей час технології настільки вдосконалились, що зараз майже у кожної дитини буквально «мережа в кишені» у вигляді смартфона або планшета з мобільним Інтернетом або функцією wi-fi. Дослідження показують, що в ранжуванні за значенням молодші школярі бачать важливість Інтернету зокрема та мереж загалом як:

- засіб спілкування через соціальні мережі чи іншим способом;
- засіб розваги – ігри, музика, відео, соціальні мережі тощо;

- джерело інформації з предметів, які зараз вивчаються в школі або самостійно;
- джерело інформації для вибору подальшого професійного розвитку або продовження навчання [38].

Подібна ситуація і серед батьків, які в захваті від нових відчуттів, що забезпечують їм нові інформаційні технології; інформаційні можливості за сферою їх діяльності часто ставлять після засобів спілкування, інформації про свої захоплення, ведення домашнього господарства тощо.

В результаті такого ставлення значна частина молодших школярів та їх батьків «загублені» у мережі, витрачаючи час на розмови про щонебудь у чатах, форумах, пошук нових рецептів, малюнків, відео чи інших віртуальних задоволеннях своїх уявних потреб [38].

Лікарі стверджують, що дитина молодшого шкільного віку може дивитися телевізор від 1 до 3 годин на день без шкоди для здоров'я, а сидіти перед монітором комп'ютера набагато менше - від 10 до 30 хвилин.

Нами з'ясовано, що діти проводять перед екранами смартфонів у середньому 3 години на день, що складає близько 50% більше годин, витрачених на будь-які інші види позакласної діяльності.

І.В. Челишева, ретельно вивчає розвиток медіапростору молодшими школярами, справедливо переконана, що школярам у віці 6-10 років необхідно сформувати інформаційно-імунну систему так само як і вміння читати, писати або рахувати. Вчена пропонує безліч методик, які допоможуть вчителям і батькам цікаво і захоплено познайомити дитину зі світом медіа, навчити її всебічно і критично сприймати, аналізувати медіакультуру [41].

Для з'ясування наявного стану досліджуваної проблеми у практиці шкіл ми проаналізували основні державні документи, підручники та передовий досвід педагогів.

Аналіз державних документів показав, що дефініція «інформаційно-імунна система» не виділяється. У Державному стандарті загальної початкової освіти визначено інформаційно-комунікаційну компетентність як ключову, яка передбачає «оволодіння основами цифрової грамотності для розвитку та спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікативної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях» [10].

Ширше визначено дану компетентність в Концепції нової української школи: «Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна компетентність й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [20].

На наш погляд, у цих документах увага зосереджена на технічній стороні роботи з інформацією, а також стосовно її критичного прийому.

Таким чином, інформаційно-комунікаційна компетентність не може розглядатися подібно до медіакомпетентності в Концепції НУШ і Державному стандарті.

Проте у зв'язку з переглядом мети та очікуваних результатів, у Державному стандарті ми бачимо зміни в цілях навчання. У мовно-літературній галузі виділяємо такий очікуваний результат: «учень сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду» [10].

Це твердження відображає основні процеси, які становлять та формують інформаційно-імунну систему молодших школярів.

Такі вимоги впроваджені в типові освітні програми. Сьогодні існує дві програми: типова освітня програма, створена під керівництвом О.Я.Савченко та освітня програма, створена під керівництвом Р.Б. Шияна.

В обох програмах у мовно-літературній галузі викладена змістовна лінія «Досліджуємо медіа», яка передбачає формування інформаційно-імунної системи учнів. Автори програм визначають основні медіапродукти, з якими працюють молодші школярі, основні операції, які можна створити за допомогою них, а також прості медіапродукти, які вони створюють.

Таким чином, проаналізувавши стан інформаційно-імунної системи в освітній діяльності, і медіаосвіти як складової інформаційно-імунної системи, ми з'ясували, засоби масової інформації стали невід'ємною частиною життя молодшого школяра. Вони не тільки дозволяють отримувати інформацію, а й формують світогляд, смаки, погляди і переконання. Крім інформації, важливих новин і авторитетних думок, також надається засобами масової інформації хибна або необ'єктивна інформація, що є перенасичена рекламою, пропагандою, порнографією і насильством. І, звичайно ж, дитина не здатна самотійно і відразу розібратися у всьому потоці медіаінформації, навчитися критично сприймати медіа. Щоб протистояти негативному впливу засобів масової інформації, допомогти дитині орієнтуватися у величезному обсязі інформації та формувати власну думку, необхідно застосовувати спеціальні знання і підходи, тобто сформувати інформаційно-імунну систему молодших школярів.

2.2 Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування інформаційно-імунної системи молодших школярів

Наразі соціокультурна ситуація визначає формування нової освітньої моделі, в якій на зміну одноманітності освітніх планів, програм та методів діяльності вчителі отримують різнопрофільність системи навчання, оновлені форми передачі знань та методи організації педагогічного процесу. Суттєві зміни, що відбуваються в освітній системі, визначили оновлене розуміння освітнього стандарту, а саме: новий зміст вимог до молодшого школяра та роботи вчителя, що передбачає оволодіння ними раніше незвичними педагогічними функціями інформаційно-імунної системи.

У молодшому шкільному віці діти починають розуміти штучний характер всіх медіапродуктів. Вміють відрізнити вимисел (вигадку) від дійсності, розчирити реальність актора і його героя, щоб зрозуміти «нереальність» засобів масової інформації. Однак молодшому школяру складно дистанціюватися від найреалістичніших художніх медіапродуктів, принаймні до 12 років, коли його психіка стане краще підготовлена до таких завдань.

Розуміння мотивів дій і наслідків, уміння співпереживати іншим дуже важливий момент, який змінює результати впливу засобів масової інформації на дитину. До дев'яти років (приблизно) діти не дуже здатні поставити себе на місце іншого. Це значно ускладнює розуміння мотиву, що лежить в основі дій актора – чому він так і вчинив у тій чи іншій ситуації. Діти молодше 9 років також не можуть без сторонньої допомоги визначити наслідки поведінки, зображені в засобах масової інформації. Тому молодші школярі можуть оцінити позитивно будь-яку поведінку, яку побачать в медіапродукції, навіть якщо це не так.

У молодших школярів часто менше розвинений самоконтроль, ніж у дітей більш старшого віку. Це означає, що їм легше піддатися спокусі

простежити за поведінкою, яку вони спостерігають при перегляді фільму, серіалу або будь-якої телепередачі.

Багато досліджень показали, що діти середнього шкільного віку значно більш критично ставляться до реклами, жорстоких фільмів і інших засобів масової інформації, ніж молодші школярі. З десяти років діти в основному починають любити дивитися медійну продукцію, призначену для дорослих.

Засоби масової інформації мають вплив на інтелектуальний розвиток.

З'ясувалося: діти, які захоплюються соціальними мережами, у середньому відстають у розвитку навичок і внутрішньої мотивації до читання від дітей, які приділяють увагу соціальним мережам менше, ніж годину в день.

Ще один ризик негативного впливу засобів масової інформації є гальмування творчості та фантазування. Патогенез впливу на гальмування пов'язаний зі зменшенням спонтанності погляду і візуалізації шаблонів, що може зменшити самостійну активність пошуку «прекрасного» й образного мислення.

Сугестія, нав'язування ритму, ініціювання змінених станів свідомості дитини – це вплив, який може істотно гальмувати розвиток вольових процесів учня початкової школи. У молодшому шкільному віці воля дитини розвивається через організацію, засновану на формуванні вольових звичок.

Спочатку, наприклад, молодший школяр не хоче заправляти ліжко, чистити зуби, наводити порядок тощо. Дорослий систематично допомагає дитині змусити себе займатися цими справами. Коли формується звичка, дитина відчуває, що може управляти собою і це можливо, легко і навіть приємно. Таким способом дитина готується до наступного вольового завданням – вирішення конфлікту між тим, що ви хочете робити, і тим, що вам потрібно (не за зовнішніми вимогами, а за внутрішніми переконаннями) [27, с. 265-266].

Одна з тем, на прикладі яких можна формувати вольові звички і тренуватися розв'язувати внутрішні виклики – це формування інформаційно-імунної системи.

Якщо всі періоди вольового розвитку дитина пройшла вчасно, ризик формування медіазалежності значно знижується.

Дуже часто молодший школяр може побачити у засобах масової інформації медіанасильство, жорстокість, а також булінг.

Медіанасильство – демонстрація сцен насильства та жорстокості у телевізійних програмах, кінофільмах, коміксах, відеоіграх та інших медіапродуктах [37].

Проведені на Заході у 1980-х роках дослідження впливу побаченого медіанасильства підтвердили: зв'язок є. Молодші школярі, які дивляться сцени телевізійного насилля, більш агресивні, ніж ті, хто обирає такі сцени не дивитись. Ця закономірність також є виявленою і для впливу відеоігор, комп'ютерних ігор та ігор на мобільних телефонах.

Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка) (цькування) – це дії учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, включаючи використання електронних комунікацій, вчинене проти неповнолітньої або малолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок якої шкода могла бути або була заподіяна шкода психічному чи фізичному здоров'ю жертви [37].

Особливо небезпечним явище булінгу стає в середовищі молодшої школи, коли психіка дітей формується інтенсивними темпами й особливо уразлива до сприйняття домінуючих в оточенні моделей поведінки.

Найпоширенішим видом булінга серед молодших школярів є заборони та ігнорування, які є найбільш прихованою формою цькування, за яку навряд чи буде покарання.

Кібербулінг – це цькування із застосуванням цифрових технологій. Кібербулінг може відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах і мобільних телефонах.

За даними ЮНІСЕФ в Україні, майже 50% підлітків були жертвами кібербулінгу. Кожна третя дитина прогулювала школу через кібербулінг. 75% підлітків у анонімному опитуванні підтвердили те, що Instagram, TikTok і Snapchat є основними соціальними платформами для цькування.

Виходячи з вищесказаного, одне з провідних завдань освіти простежується у створенні умов для підготовки компетентних викладачів медіаконференцій, які здатні впровадити свої знання та навички на практику [14].

Практичний досвід формування у дітей стійкої мотивації до безпечної поведінки з будь-якою інформацією вказує на необхідність формування у молодших школярів навичок самостійного мислення. Під час уроків учні вчать аналізувати інформацію, яку вони отримують, подорожуючи підручниками, книгами, віртуальним світом тощо.

Головним завданням педагога, який формує інформаційно-імунну систему в молодших школярів, полягає в тому, щоб навчити їх ставити питання, характеризувати проблеми та вирішувати їх, оскільки здатність вирішувати проблеми - це спосіб досягнення мети, шлях до успіху.

Обов'язковими компонентами для формування інформаційно-імунної системи в школі є:

- сприятливий психологічний клімат та освітній простір;
- готовність вчителя розвивати навички учнів та формувати інформаційно-імунну систему;
- знання основних понять, прийомів, технік, методики;
- можливість виявлення та оцінювання рівня розвитку інформаційно-імунної системи у собі та своїх вихованцях.

На наш погляд, досить озброїти дітей віком 6-11 років знаннями наступних трьох параметрів для оцінки надійності сайтів, що використовується в навчальних цілях.

1. Навігація та зручність користування. Це потрібно для того, щоб можна було скористатися корисною інформацією, розміщеною на сайті, важливо, щоб такий сайт було досить легко знайти і ефективно використовувати. Орієнтування в ньому повинно бути легким, рухаючись по гіперпосиланнях, можна було легко знайти необхідну інформацію, минаючи непотрібну, нецікаву, зайву.
2. Авторство. Сайт повинен містити інформацію про власників (тих хто створив і розмістив сайт в Інтернеті), та про авторів статей, розміщених на ньому. Сайт повинен містити таку інформацію, як ім'я автора, його рід занять, досягнення в певній галузі знань.
3. Надійність змісту. Школярі повинні з'ясувати, чи містить сайт лише рекламу, чи власну точку зору автора, чи виключно наукові знання, і чи насправді може бути джерелом необхідної інформації для навчання? З якою метою надається або пропонується інформація та кому це буде корисно, доречно? Дуже важливо, щоб молодші школярі розуміли чи потрібен їм цей сайт для вирішення освітньої проблеми [7, с.42].

Організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-імунної системи молодших школярів – своєрідний аксіологічний базис, унікальна сполучна ланка між теоретичними і практичними складовими педагогічної науки.

Таким чином, організаційно-педагогічними умовами, на нашу думку, є:

1. Наявність освітнього розвивального середовища, спрямованого на формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.
2. Використання в освітньому процесі початкової школи завдань дискусійного характеру, що дають змогу обґрунтувати різні точки

зору та підводять учнів до усвідомлення інформаційно-імунної безпеки;

3. Урахування позицій школярів та стимулювання їхньої активності у спілкуванні та взаємодії з іншими під час бесід, дискусій, виховних заходів;
4. Формування в учнів навичок критично аналізувати суспільну думку, висловлювати власні думки, орієнтуватися на позитивні приклади у телевізійних програмах, новинах, засобах масової інформації, що несуть зміст формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Ці аспекти є дуже важливими для створення освітнього середовища, в якому в учнів початкових класів будуть формуватися інформаційні захисні механізми і прийде розуміння прийняття адекватних рішень.

2.3 Критерії, рівні та показники виміру інформаційно-імунної системи учнів початкової школи

В Україні, а також по всьому світу формування інформаційно-імунної системи активно відбувається на всіх рівнях, тому що це критично важливо для розвитку суспільства. Критичне мислення і вміння працювати з інформацією є важливою якістю для сучасної людини. Ризики, пов'язані з недостатнім формуванням громадян, не можуть не проявлятися в різних негативних явищах.

Для суспільства – це загроза демократії: дезінформація, маніпулювання фактами, нав'язлива пропаганда. На рівні людини – це стрес, психологічна залежність, булінг тощо. В економіці – непродуктивні бізнес-рішення, недобросовісна реклама, відставання від світових тенденцій. В Україні, як і на всьому пострадянському просторі ці проблеми дуже актуальні. Тому всі зусилля спрямовані на

формування медіаграмотності громадян держави, а також формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

У 2018 році, із початком широкого впровадження освітньої реформи Нової української школи, інформаційна та медіаграмотність – одні з ключових компетенцій учня.

Вимірювання ефективності педагогічних явищ, оцінка результативності є найбільш критичним етапом кожного експерименту педагогічного дослідження. Дане питання пов'язане з тим, за якими критеріями та показниками проводиться оцінка педагогічного явища та є дуже складною в будь-якому педагогічному експериментальному дослідженні.

Виходячи з розуміння терміну «інформаційно-імунна система», який є сукупністю захисних механізмів людини та засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації, які забезпечують можливість прийняття адекватних рішень. Цей термін є самостійно авторським, а тому є доволі новим і не отримав свого розвитку і реалізації в науці. Виходячи з цього, вважаємо за доцільне виокремити такі критерії сформованості інформаційно-імунної системи дітей молодшого шкільного віку:

- мотиваційно-ціннісний критерій характеризує мотиваційні установки молодшого школяра: система мотивів знання про медіа, новітні медійні засоби, а також бажання відрізнити правдиву і неправдиву, повну і неповну, доцільну і неважливу інформацію тощо;
- когнітивно-пізнавальний критерій визначає ступінь володіння теоретичними знаннями: збирання, зберігання, передача та обробка інформації; дотримання правил спілкування в соціальних мережах, безпеки сучасних засобів масової інформації для дитини;

- діяльнісно-практичний критерій характеризується дієвістю знань молодших школярів, тобто здатністю використовувати теоретичні знання при вирішенні завдань із формуванням інформаційно-імунною системою: уміння знаходити інформацію і перевіряти її, створення медіа (дитяча газета з малюнків, фотографій), ініціювання творчих ідей, самостійне додання труднощів, які можуть бути викликані захисними механізмами дитини інформацією.

Критерії та показники формування інформаційно-імунної системи відображені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники формування інформаційно-імунної системи молодших школярів

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	система мотивів знання про медіа, новітні медіазасоби; бажання відрізнити правдиву і неправдиву, повну і неповну, доцільну і неважливу інформацію.
Когнітивно-пізнавальний	збирання, зберігання, передачі та обробки інформації; дотримання правил спілкування в соціальних мережах; розуміння небезпеки сучасних засобів масової інформації для дитини.
Діяльнісно-практичний	уміння знаходити інформацію і перевіряти її; створення медіа (дитяча газета з малюнків, фотографій), ініціювання творчих ідей; самостійне додання труднощів, які можуть бути викликані захисними механізмами дитини з інформацією.

Відповідно до критеріїв сформованості інформаційно-імунної системи ми зробили спробу визначити рівні сформованості інформаційно-імунної системи:

- **високий.** Діти, що показують високий рівень сформованості інформаційно-імунної системи, внутрішньо усвідомлюють важливість, доцільність інформаційних захисних механізмів; вони позитивно відкликаються на оголошення про проведення занять із формування інформаційно-імунної системи, знайомі з різноманітністю медіа, комп'ютером як медіа інструментом; знають, як отримати інформацію, вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію, можуть відрізнити повну і неповну інформацію, схильні довіряти інформації або виражати сумнів, вміють розрізнити факти із судженням, при аналізі дотримуються правила безпечного використання засобів масової інформації;
- **достатній (середній).** Діти з достатнім рівнем сформованості інформаційно-імунної системи характеризується частковим усвідомленням важливості, доцільності інформаційних захисних механізмів; ситуативним проявом позитивних емоцій на повідомлення про проведення занять із формування інформаційно-імунної системи; обізнаністю середнього рівня з різноманітністю медіа, комп'ютером як медіазасобом; знають, як отримати інформацію, частково вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію, не завжди можуть відрізнити повну і неповну інформацію, схильні довіряти інформації або виражати сумнів, не вміють розрізнити факти із судженням, при аналізі переважно дотримуються правила безпечного використання засобів масової інформації [46];
- **низький.** Для представників низького рівня сформованості інформаційно-імунної системи характеризується відсутністю

розуміння важливості формування інформаційних захисних механізмів; негативний настрій переважає, коли справа доходить до занять із формування інформаційно-імунної системи, необхідність; частково знають, як отримати інформацію, не вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію, не можуть відрізнити повну і неповну інформацію, схильні довіряти усій інформації, особливо тій, що подається в соціальних мережах, не розуміють, що таке факт, а що судження, користуються гаджетами без дозволу батьків; відчують позитивні емоції при використанні засобів масової інформації, але не хочуть аналізувати їх.

Таким чином, узагальнивши наробки вчених, ми виявили критерії інформаційно-імунної системи учнів початкової школи: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний. Відповідно до критеріїв сформованості інформаційно-імунної системи ми визначили рівні сформованості інформаційно-імунної системи: високий, достатній (середній), низький.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНО-ІМУННОЇ СИСТЕМИ

3.1 Виміри сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів та аналіз експериментальної роботи

Експериментальне дослідження зі сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів було проведено під час виробничої практики на базі Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови I ступеня - гімназія" № 56 Херсонської міської ради.

Для участі у дослідженні були залучені учні молодших класів (20 дітей). Також у дослідженні брали участь вчитель та батьки учнів (під час батьківських зборів).

Дослідження проводилось поетапно у межах діяльності закладу загальної середньої освіти.

Теоретичний аналіз показників формування інформаційно-імунної системи молодших школярів дозволив визначитися із діагностичним інструментарієм.

Для експериментального дослідження нами було використано анкету для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів. Вона оцінює сформованість інформаційно-імунної системи молодших школярів: вміння збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію, вміння відрізнити повну і неповну інформацію, схильність довіряти інформації або виражати сумнів, вміння розрізнити факти із судженням тощо.

Вчитель пропонує дітям перевірити, наскільки в них сформована інформаційно-імунна система. Для цього школярам потрібно дати відповідь на запропоновані твердження, використовуючи оцінювальну шкалу. Учні самостійно рахують суму балів та записують її (Додаток А).

Таблиця 3.1

**Результати анкети для виявлення сформованості
інформаційно-імунної системи молодших школярів**

№	Ініціали	Анкета для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів	
		Сума балів	Рівень сформованості інформаційно-імунної системи
1	А.А.	15	високий
2	А.Ю.	14	високий
3	Б.В.	41	низький
4	Б.Є.	30	середній
5	Б.А.	35	середній
6	Г.А.	27	середній
7	Д.В.	42	низький
8	К.Т.	28	середній
9	К.К.	25	середній
10	Л.Д.	17	високий
11	Л.М.	46	низький
12	М.В.	23	середній
13	Н.В.	33	середній
14	П.І.	45	низький
15	С.В.	42	низький

Продовження табл. 3.1

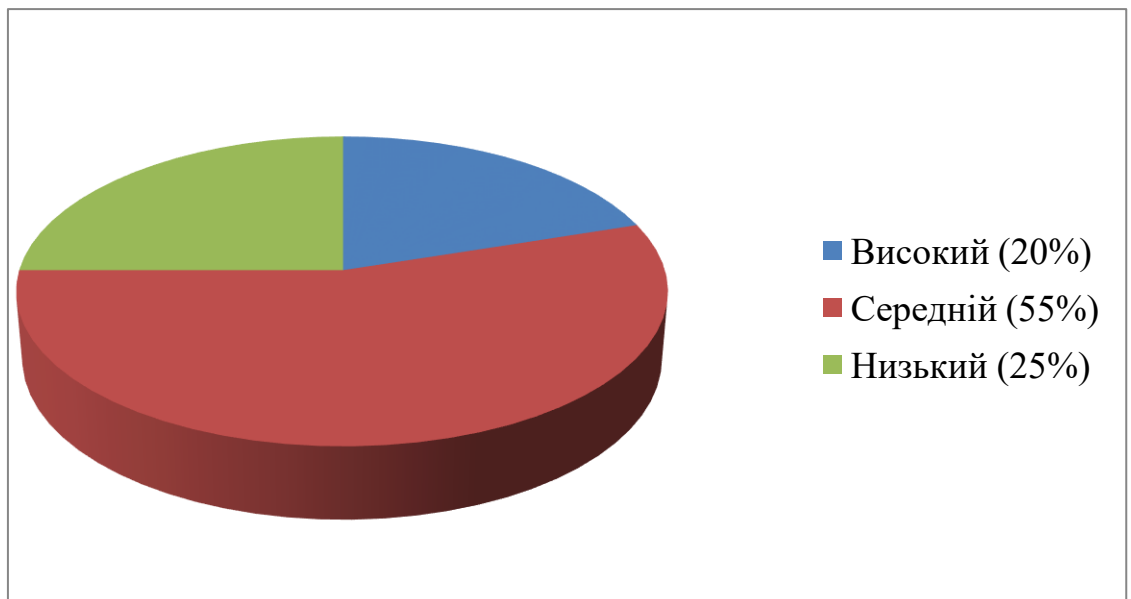
16	С.О.	27	середній
17	Ф.А.	30	середній
18	Ч.Д.	22	середній
19	Ч.П.	9	високий
20	Я.А.	27	середній

За результатами експерименту виявлено (Таблиця 3.1), що 5 (25%) молодших школярів перебувають на низькому рівні сформованості інформаційно-імунної системи. Учні частково знають, як отримати інформацію; не вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію; не можуть відрізнити повну і неповну інформацію; схильні довіряти усій інформації, особливо тій, що подається в соціальних мережах; не розуміють, що таке факт, а що судження; користуються гаджетами без дозволу батьків; відчують позитивні емоції при використанні засобів масової інформації, але не хочуть аналізувати їх; порушують часові рамки, встановлені батьками для користування медіазасобами; не виконують свої обов'язки по дому, щоб провести більше часу в соціальних мережах; їхнє навчання страждає через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером; огризуються, кричать, дратуються, якщо їх турбують під час провадження із телефоном тощо.

11 (55%) молодших школярів на середньому рівні. Це характеризується частковим усвідомленням важливості, доцільності інформаційних захисних механізмів; учні знають, як отримати інформацію, частково вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію, не завжди можуть відрізнити повну і неповну інформацію, схильні довіряти інформації або виражати сумнів, не вміють розрізняти факти із судженням, при аналізі переважно дотримуються правила безпечного використання засобів масової інформації. Вони перевіряють

соціальні мережі, перш ніж зайнятись будь-якою іншою справою; не відповідають на запитання про те, чим займаються в мережі Інтернет; частково обирають медіарозваги, соціальні мережі замість спілкування з родиною тощо.

Слід відмітити, що лише 4 (20%) молодших школярів на високому рівні сформованості інформаційно-імунної системи. Вони знають, як отримати інформацію; вміють збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію; можуть відрізнити повну і неповну інформацію; схильні довіряти інформації або виражати сумнів; вміють розрізняти факти із судженням; не порушують часові рамки, встановлені батьками для користування телефоном чи комп'ютером; не користуються медіа без дозволу батьків; виконують домашні обов'язки і лише потім користуються медіазасобами тощо (Таблиця 3.2 та Рис. 3.1).

Рис. 3.1 – Рівні сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів (у %)

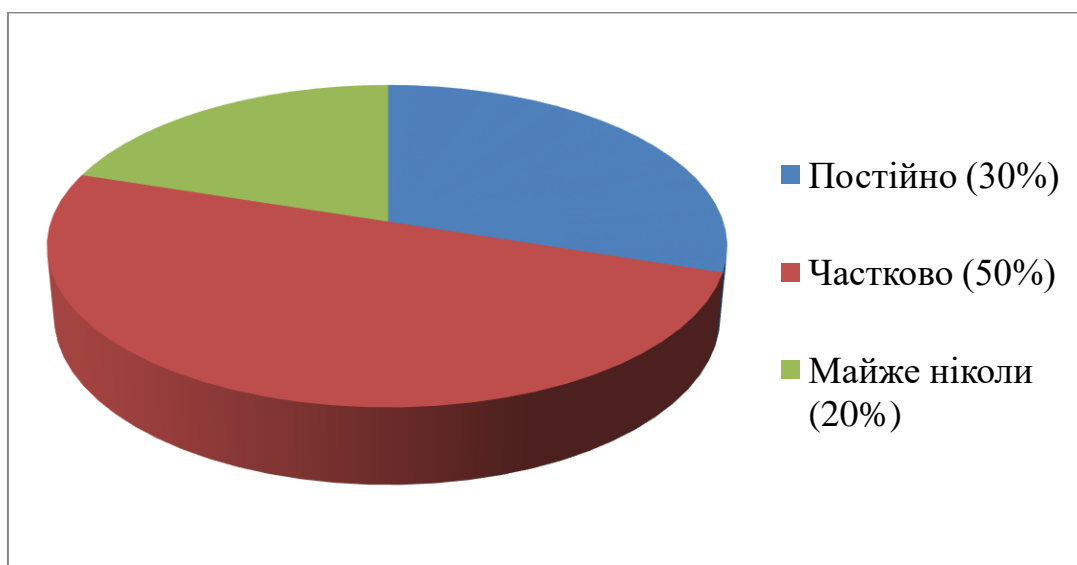
Таблиця 3.2

Рівні сформованості інформаційно-імунної системи

Показник	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	Сума	%	Сума	%	Сума	%
Сформованість інформаційно-імунної системи	4	20	11	55	5	25

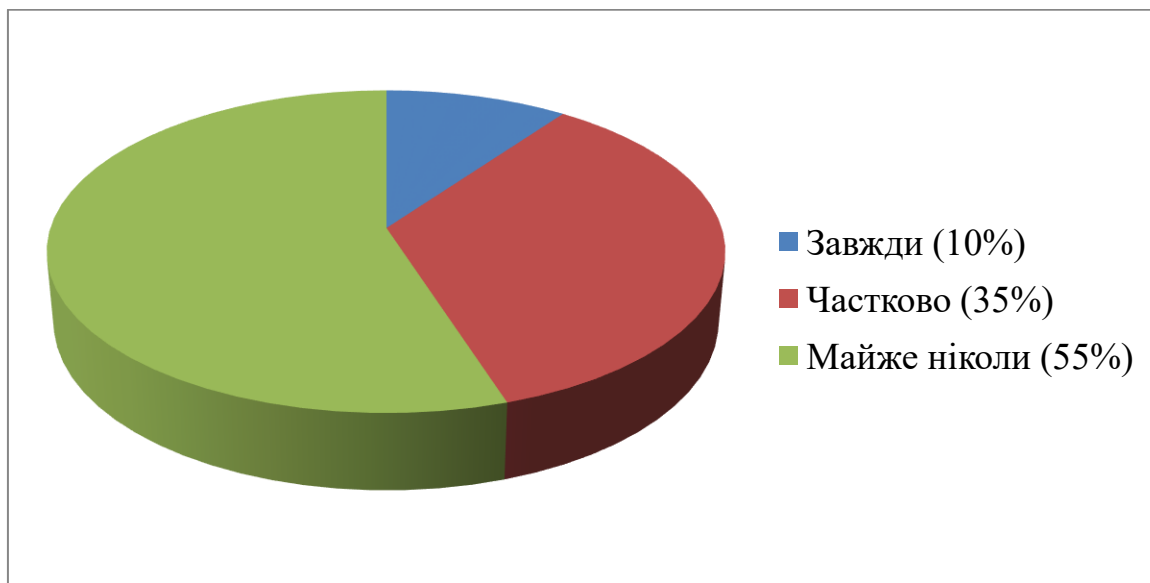
Нами виокремлено аналіз деяких відповідей учнів молодших класів.

На твердження «я порушую часові рамки, встановлені батьками для користування медіазасобами», нами виявлено, що майже третина, а саме 6 учнів (30%) постійно порушує часові рамки, встановлені батьками для користування соціальними мережами. Половина, а саме 10 учнів (50%) частково порушують часові рамки для проведення часу в соціальних мережах. І лише 4 учні (20%) слухають батьків і мають сталий час для спілкування в соціальних мережах (Рис.3.2).

Рис. 3.2 – Аналіз відповідей учнів молодших класів на твердження «я порушую часові рамки, встановлені батьками для користування медіазасобами» (у %)

На твердження «я обираю медіарозваги (соціальні мережі) замість спілкування з родиною», ми з'ясували, що 11 учнів (55%) обирають медіарозваги замість спілкування з родиною. 7 учнів (35%) частково обирають медіарозваги, а, коли є настрій, переважає спілкування з батьками. Лише 2 учні (10%) завжди обирають спілкування з батьками, а тільки потім вже медіарозваги (Рис.3.3).

Рис. 3.3 – Аналіз відповідей учнів молодших класів на твердження «я обираю медіарозваги (соціальні мережі) замість спілкування з родиною» (у %)

На твердження «моє навчання страждає через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером», 5 учнів (25%) вважають, що їхнє навчання страждає через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером, 11 учнів (55%) розуміють, що вчаться непогано, але, якщо будуть проводити менше часу з медіазасобами, то будуть вчитися краще. Тільки 4 учні (20%) вирішили, що через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером їхнє навчання не страждає (Рис 3.4).

Рис. 3.4 – Аналіз відповідей учнів молодших класів на твердження «моє навчання страждає через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером» (у %)

Згідно з результатами експериментального дослідження (таблиця 3.1) ми бачимо, рівні сформованості інформаційно-імунної системи дещо низькі. Це зумовлено тим, що в Новій українській школі лише почала вивчатися (з 2018р.) змістова лінія «Досліджуємо медіа», що є складовою формування інформаційно-імунної системи.

Таким чином, для дослідження сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів було використано анкету для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів. Отримані нами результати дослідження доводять необхідність підвищення рівня розвитку формування інформаційно-імунної системи в учнів початкових класів, адже дітей з високим рівнем недостатньо. Тому виникає необхідність у розробці системи методів і прийомів формування інформаційно-імунної системи, яку можна застосовувати як на уроках, так і на класних годинах.

3.2 Методичні поради вчителям та батькам щодо формування інформаційно-імунної системи молодших школярів

У зв'язку з поширенням медіазагроз в сучасному українському суспільстві (маніпуляція свідомістю, фейкові повідомлення, небезпечні знайомства, залежність від нових засобів масової інформації, провокація агресії, жорстокості, насильства тощо) формування інформаційно-імунної системи стає актуальним, особливо для молодших школярів, оскільки вік школяра з роками знижується, коли учень вперше вступає в контакт із засобами масової інформації. З огляду на зростаючий інтерес молодших школярів до засобів масової інформації, небезпечними є сучасні медіатехнології для розвитку дітей, і тому доцільно починати формування інформаційно-імунної системи ще з першого класу. Необхідність раннього формування інформаційно-імунної системи пояснюється тим, що підліткам складно змінити стиль поведінки в медіасередовищі, тобто перевиховати дитину, трансформувати навички формування інформаційно-імунної системи. Зробити це набагато складніше, ніж відразу правильно організувати медіаосвітню діяльність.

Інформаційно-імунна система – це сукупність захисних механізмів людини та засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації, які забезпечують можливість прийняття адекватних рішень.

Формування інформаційно-імунної системи передбачає проведення занять з використанням проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних форм навчання, що дає змогу підготувати учнів молодших класів до життя у нових інформаційних умовах, використовуючи інформаційні захисні механізми. Діяльність педагога з формування у школярів інформаційно-імунної системи покликана розвинути знання, як отримати інформацію; вміння збирати, зберігати, передавати, обробляти інформацію; можливість відрізнити повну і неповну інформацію; схильність довіряти інформації або виражати

сумнів; вміння розрізняти факти із судженням тощо. Пропонуємо деякі види діяльності для формування інформаційних захисних механізмів тренінгу на тему: «Твоя інформаційна безпека».

Фантастична гра «Уявіть!».

Вчитель звертається до учнів: «діти, будь ласка, на хвилинку закрийте очі! Навколо темрява, холодна, страшна. Темрява ночі огортає вас... У таких умовах пів року жив дослідник Антарктиди Роберт Бард сам. У своєму щоденнику він писав: «В мене є запас їжі та води, спокій, який я завжди прагнув. Але я не можу обійтися без звуків природи, голосів і найголовніше – спілкування зі справжніми людьми!»

Уявіть, як змінилося би життя дослідника, якби він міг користуватися телефоном, отримувати газети або журнали; мав телевізор або радіо.»

Учні діляться своїми думками.

Вчитель говорить до учнів: «отже, ви зрозуміли, що людині дуже важливо спілкуватися з іншими людьми: отримувати інформацію та ділитися нею. І ви знаєте про випадки, коли шукаєте якийсь фільм, телевізійне шоу, прочитавши історію зі страшним сюжетом, людина погано себе відчуває або дуже втомлена. Чому? Чи може інформація бути шкідливою або неякісною?»

Учні відповідають на питання.

Складання пам'яток.

Вчитель пропонує учням скласти декілька правил у пам'ятках на такі теми:

«Поради користувачеві персонального комп'ютера»;

«Правила користування мережею Інтернету»;

«Як уникнути негативного впливу телебачення?».

Учні обирають одну із запропонованих тем або придумують власну, узгоджують тему з вчителем.

Детальніше тренінг описаний у додатку Б.

Гра «Щоденна преса».

Ураховуючи те, що спорт є важливою частиною життя більшості школярів, вчитель може надрукувати статтю про якусь спортивну подію та роздати кожному учневі. Перше питання, що було поставлено дітям, яке посилення отримано від журналіста, прочитавши назву статті. Далі прочитати статтю та зрозуміти, чи був прихований зміст у даної статті, знайти першоджерело тощо.

Важливим аспектом навчання учнів у початковій школі є бесіди на тему, як себе поводити в інтернеті, як поводити себе з фотографіями, не ображати інших людей. Адже зараз «цькування» перемістилося зі шкільного двору в мережу і впливає на стосунки у школі.

Для формування інформаційно-імунної системи можна використовувати конспекти занять для кожного класу початкової школи, що викладені у додатку Г.

Потрібно не забувати, що дитина повинна формувати інформаційно-імунну систему не лише в школі. Для цього вчитель має пояснити батькам ще з першого класу, що таке інформаційно-імунна система та для чого потрібно її розвивати. Через це нами створена бібліотека для батьків та вчителів з формування інформаційно-імунної системи, що зазначена у додатку В.

Деякі батьки можуть забороняти дітям використовувати засоби масової інформації, але слід зауважити, що заборонивши медіа ми не здобудемо, а втратимо значно більше.

Нами розроблено та виділено основні поради батькам молодших школярів під час формування інформаційно-імунної системи:

- Поміркуйте про роль засобів масової інформації у власному дитинстві: що змінилося з роками та яка позиція ваших дітей?
- Як ви сьогодні використовуєте засоби масової інформації у своїй родині?
- Допоможіть дитині якомога більше використовувати корисно засоби масової інформації. Дивіться разом з нею телевізор, сідайте

разом за комп'ютер, разом грайте в ігри на планшеті або телефоні, створіть умови, в яких ви зможете разом насолоджуватися аудіосюжетами та програмами (наприклад, під час читання книжки з картинками).

- Діти часто сприймають медіа інакше, ніж дорослі. У них абсолютно різні страхи, і вони люблять розважатися по-іншому. Спостерігайте за своєю дитиною, намагайтеся зрозуміти світ її почуттів.
- Обговоріть зі своєю дитиною медіа. Яка частина історії, який персонаж чи яка гра найбільше сподобалася вашій дочці чи сину? Для чого?
- Дайте дитині можливість наслідувати героям сюжетів із засобів масової інформації або зрозуміти те, що вона бачила і чула під час малювання. Слідкуйте за своєю дитиною.
- Встановіть деякі правила: детально обговоріть, що і як довго ви можете дивитись, слухати чи грати на телефоні, або «сидіти» в мережі «Інтернет».
- Вибирайте разом із дитиною шоу, комп'ютерні ігри, соціальні мережі тощо. Переконайтеся, що терміни загального часу дотримані. Проведений час учнями початкової школи біля телевізор, комп'ютеру та телефону не повинні перевищувати 90 хвилин.
- Контролюйте вміст медіа. Як ваша дитина реагує на них, чи зможе вона витримати емоційний стрес? Який настрій вони створюють? Який настрій у персонажів? Як дитина реагує на них?
- Звичайно, діти молодшого шкільного віку можуть час від часу дивитись програми, слухати аудіо та грати в комп'ютерні ігри чи користуватися соціальними мережами: у цьому випадку вибирайте засоби масової інформації, які ви і ваша дитина вже знаєте (відомі

та поширені формати програм та відео, ігри та аудіо). І тут дотримуйтеся часових меж.

- Активно використовуйте засоби масової інформації: надайте своїй дитині можливість фотографуватись або фотографувати на камеру. Запропонуйте їй записати звуки, наприклад, у лісі, або мовлення на диктофон, чи намалювати щось разом з нею на комп'ютері.
- Подумайте, за якими модними тенденціями в соціальних мережах ви будете слідувати, а за яким ні. Який із рекламованих продуктів ви купуватимете, а який ні.
- Запропонуйте дитині альтернативні варіанти: створіть середовище, яке спонукає її грати в ігри без використання засобів масової інформації, запрошуйте друзів ваших дітей, ведіть дитину на ігрові майданчики та показуйте їй, як і що робити без використання засобів масової інформації (наприклад, малювати, будувати «халабуди» тощо).
- Поділіться з іншими батьками чи вчителями своїми думками щодо переваг та потенційних викликів для вашої дитини при використанні засобів масової інформації.

«Хто володіє інформацією, той володіє світом», - колись так сказав Уїнстон Черчіль. Проте, володіє світом уже не той, хто її має. А той, хто вміє сприймати свідомо інформацію, розпізнавати джінсу, фейки, пропаганду та розуміти їх мотиви, аналізувати, працювати з документами і першоджерелами, оцінити й застосувати. Тільки так можна захистити себе від інформаційного бруду і не стати жертвою інформаційного сміття. Тільки людина зі сформованою інформаційно-імунною системою може володіти світом.

Таким чином, проаналізувавши методичні поради, можна зробити висновок, що формування інформаційно-імунної системи – це не тільки обов'язок вчителів, але й батьків, що прагнуть для своєї дитини

найкращого. Виділені методичні поради як для вчителів: проведення тренінгів, окремих завдань з формування інформаційно-імунної системи тощо, так і для батьків: не припиняйте взаємодію з дитиною, контролюйте все, що відбувається між дитиною та медіа тощо.

ВИСНОВКИ

Здійснене експериментальне дослідження зі сформованості інформаційно-імуної системи молодших школярів для наступних висновків.

1. Проаналізовано сучасний стан вивчення проблеми формування інформаційно-імуної системи молодших школярів в теорії та практиці початкової школи, уточнено сутність поняття «інформаційно-імуна система».

Використовуючи базу дефініцій, які використані у дослідженні, інформаційно-імуна система – це сукупність захисних механізмів людини та засобів збору, зберігання, передачі, оброблення інформації, які забезпечують можливість прийняття адекватних рішень. Цей термін є авторським, а тому є доволі новим і не отримав свого розвитку і реалізації в науці.

Формування інформаційно-імуної системи має стати профілактикою ймовірних негативних медійних впливів на молодших школярів, таких як викривлення уявлень про світ, своє тіло, людські стосунки, формування агресії та інших небажаних форм поведінки, затримка вольового розвитку, спонтанності тощо.

2. Виявлено критерії інформаційно-імуної системи учнів початкової школи:

- мотиваційно-ціннісний критерій характеризує мотиваційні установки молодшого школяра: система мотивів знання про медіа, новітні медійні засоби, а також бажання відрізнити правдиву і неправдиву, повну і неповну, доцільну і неважливу інформацію тощо;
- когнітивно-пізнавальний критерій визначає ступінь володіння теоретичними знаннями: дотримання правил спілкування в

соціальних мережах, небезпеки сучасних засобів масової інформації для дитини;

- діяльнісно-практичний критерій характеризується дієвістю знань молодших школярів, тобто здатністю використовувати теоретичні знання при вирішенні завдань із формуванням інформаційно-імунною системою.

Відповідно до критеріїв сформованості інформаційно-імунної системи ми визначили рівні сформованості інформаційно-імунної системи: високий, достатній (середній), низький.

3. Обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Організаційно-педагогічними умовами є:

1. Наявність освітнього розвивального середовища, спрямованого на формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

2. Використання в освітньому процесі початкової школи завдань дискусійного характеру, що дають змогу обґрунтувати різні точки зору та підводять учнів до усвідомлення інформаційно-імунної безпеки;

3. Урахування позицій школярів та стимулювання їхньої активності у спілкуванні та взаємодії з іншими під час бесід, дискусій, виховних заходів;

4. Формування в учнів навичок критично аналізувати суспільну думку, висловлювати власні думки, орієнтуватися на позитивні приклади у телевізійних програмах, новинах, засобах масової інформації, що несуть зміст формування інформаційно-імунної системи молодших школярів.

Ці аспекти є дуже важливими для створення освітнього середовища, в якому в учнів початкових класів будуть формуватися

інформаційні захисні механізми і прийде розуміння прийняття адекватних рішень.

Для дослідження сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів було використано анкету для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів. Отримані нами результати дослідження доводять необхідність підвищення рівня розвитку формування інформаційно-імунної системи в учнів початкових класів, адже дітей з високим рівнем недостатньо. Тому виникає необхідність у розробці системи методів і прийомів формування інформаційно-імунної системи, яку можна застосовувати як на уроках, так і на класних годинах.

Проведене дослідження є лише початком занурення у цю проблему, зокрема, системного вивчення та узагальнення потребує проблема підготовки вчителя початкової школи до формування інформаційно-імунної системи молодших школярів, а також ретельного вивчення психології та запитів сучасного дитинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів //Філософія освіти. – 2005. – №1. – С. 5-18.
2. Бенедек В. Свобода вираження поглядів та Інтернет
URL: <https://rm.coe.int/168059936a>
3. Біла І. Про дитяче телебачення, якого немає в Новій Україні
URL: http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9409
4. Бурім О. В. Медіаосвіта як важливий компонент соціально-педагогічної профілактики деструктивного впливу ЗМІ на особистість. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* Вип. 84. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_84/Burim.pdf
5. Васянович Г. Медіаосвіта: зарубіжний і вітчизняний досвід. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 2. С. 11–21.
6. Винер Н. Человек управляющий. СПб.: Питер, 2001. 288 с.
7. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі: навчально-методичний посібник. Київ, 2011. 100 с.
8. Грюнвальдская декларация ЮНЕСКО по медиаобразованию.1982.
URL:
https://www.mediagram.ru/netcat_files/106/104/h_7e597ba3d380d614d1b0bca7%2077c6f5e
9. Декларация прав ребенка. Резолюция 1386 (XIV) Генеральной Ассамблеи ООН от 20 ноября 1959 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
10. Державний стандарт початкової освіти від 21 лютого 2018 року. *Міністерство освіти і науки України.* Офіц. вид. Київ: КабМін України. 2018. 37 с.

11. Економічна енциклопедія: У трьох томах/ редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. Т.1. 864 с.
12. Економічна кібернетика: навч. посібн./ Шарапов О.Д. та ін. К.: КНЕУ, 2004. 231 с.
13. Задорожна І. Т., Кузнецова Т. В. Медіаосвіта. Енциклопедія освіти. К. : Юрінком Інтер, 2008. 523 с.
14. Змановская Н. В. Формирование медиа-образованности будущих учителей: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Иркутск, 2004. 152 с.
15. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Київ: Центр вільної преси. 2012. 431 с.
16. Конституція України: офіц. текст. К.: КМ, 2013. 96 с.
17. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
18. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні у новій редакції, схвалена 21.04.2016 Президією Національної академії педагогічних наук України. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
19. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. *Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України.* URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
20. Концепція Нової української школи: від 27 жовтня 2016 року. *Міністерство освіти і науки України.* Офіц. вид. Київ: КабМін України. 2018. 40с.
21. Кормич Б. А. Інформаційна безпека. Організаційно-правові основи: навч. посібник. К.: Кондор. 2004. 384 с.

- 22.Макарова Н.В. Информатика М.: Финансы и статистика. 2000. 768 с.
- 23.Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2014. 319 с.
- 24.Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: посібник для вчителя ./ за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. К.: Центр вільної преси. Академія української преси. 2016. 201 с.
- 25.Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя./ Волошенюк О. В та ін. Київ: ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
- 26.Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник/ О. Т. Барішполець та ін. К.: Міленіум, 2010. 440 с.
- 27.Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник /за науковою редакцією В. В. Різуна. К.: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
- 28.Найдьонова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.
- 29.Основи медіаграмотності: навчально-методичний посібник для вчителя 8(9) класу. Плани-конспекти уроків./ за ред.: В.Ф.Іванова, О.В.Волошенюк, О.П.Мокрогуза. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. 190 с.
- 30.Парижская программа или 12 рекомендаций по медиаобразованию. URL: <http://edu.of.ru/attach/17/19295.pdf>
- 31.Перегудов Ф. И., Тарасенко Ф. П. Введение в системный анализ. М.: Высшая школа, 1989. 332с.
- 32.Петрунько О. В. Соціалізація дитини в агресивному медіасередовищі: автореф. дис.. д-ра психол. наук: 19.00.05. К., 2010. 32 с.

33. Плахта Д. Чому важливо бути медіаграмотним або Як виробляти у собі інформаційну «іммунну систему». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/chomu-vazhlyvo-buty-mediagramotnym>
34. Плєскач В.Л., Затонацька Т.Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах. К.: Знання, 2011. 718 с.
35. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
36. Серебряник Е. Э. Формирование информационно-личностной безопасности школьника. *Вестник Рос. гос. ун-та им. И. Канта*. 2010. Вып. 11. С. 140–143.
37. Словник української мови: у 11 т./за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
38. Собко Л. Г. Інформаційна компетентність майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Інформаційно-комунікаційні технології навчання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Умань: ПП Жовтий, 2008. С. 154 – 156.
39. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти URL: https://mediaeducation.ucoz.ru/_id/9/954_2012.pdf
40. Теорія систем в екології: підручник./ Ю. Г. Масікевич та ін. Суми: Сумський державний університет, 2015. 330 с.
41. Челишева І. В. Перші кроки в освоєнні сімейної медіаграмотності. *Медіатека*. 2006. № 3. 9
42. Челомбїтько Т.Л., Рибїна Ю.О. Медіаосвіта як інноваційний засіб на шляху соціалізації учнів. *Матеріали XI Міжнародної конференції «Стратегія якості в промисловості і освітанні»*. Варна, 2015. С. 342-347.
43. Фармацевтична енциклопедія./ Голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. Нац. фармац. ун-т України. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : МОРІОН, 2010. 1632 с.

44. Claude E. Shannon, Warren Weaver. The Mathematical Theory of Communication. Univ of Illinois Press, 1963.
45. Media Education : A Global Strategy for Development. A policy paper prepared for UNESCO Sector of Communication and Information. 2001. March. 18 p. URL:
https://www.academia.edu/2748163/Media_Education_A_Global_Strategy_for_Development_A_policy_paper_prepared_for_UNESCO_Sector_of_Communication_and_Information
46. Yankovych O. I., Chaika V. M., Ivanova T. V., Binytska K. M., Kuzma I. I., Pysarchuk O. T., Falfushynska H. I. Technology of forming media literacy of children of the senior pre-school age of Ukraine. Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018 (Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018) / Kyiv, A. E., Soloviev, V. N. (Eds.). CEUR-WS.org, online. P. 126–144. URL:
<http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper07.pdf> (last accessed: 10.09.2019).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для виявлення сформованості інформаційно-імунної системи молодших школярів

Вчитель пропонує дітям перевірити, наскільки в них сформована інформаційно-імунна система. Для цього школярам потрібно дати відповідь на запропоновані твердження, використовуючи оцінювальну шкалу.

Шкала записана на дошці:

0 – ніколи;

1 – дуже рідко;

2 – інколи;

3 – часто;

4 – дуже часто;

5 – завжди.

1. Я порушую часові рамки, встановлені батьками для користування медіазасобами.
2. Я не виконую свої обов'язки по дому, щоб провести більше часу із медіа.
3. Я обираю медіарозваги замість спілкування з родиною.
4. Я знайомлюсь в соціальних мережах.
5. Мої батьки нарікають на кількість часу, проведеного із медіазасобами.
6. Моє навчання страждає через кількість часу проведеного із телефоном або комп'ютером.
7. Я перевіряю соціальні мережі, перш ніж зайнятись будь-якою іншою справою.

8. Я не відповідаю на запитання про те, чим займався в мережі Інтернет.
9. Батьки заставляли мене, коли користувався(-лась) медіа без їх дозволу.
10. Я проводжу час в своїй кімнаті, граючи в комп'ютерні ігри.
11. Я відповідаю на дзвінки від друзів, з якими познайомився(-лась) в соціальній мережі.
12. Я огризаюсь, кричу, дратуюсь, якщо мене турбують під час вивчення медіа.

Результати анкетування:

0-20 балів. Ти безпечно користуєшся медіа. Так тримати!

21-40 балів. Тобі варто передивитися вплив медіа на своє життя.

41-60 балів. Тобі потрібно звернутися до батьків чи вчителя для подальшого вирішення проблем.

Додаток Б

Інформаційний тренінг на тему: «Твоя інформаційна безпека»

Мета: пояснити поняття «інформація», «інформаційна безпека»; особливості правил отримання інформації із різних джерел; підвести дітей до осмислення важливих проблем неякісної інформації: коли доречно і як правильно відшукати необхідну інформацію із Інтернету, телепрограм, газет та журналів, від інших людей; формувати культуру спілкування, суспільну активну позицію, вміння виконувати соціальні ролі; вдосконалювати вміння керувати свідомо поставленою метою.

Обладнання: картки із ситуаціями, комп'ютер, періодична преса (газети та журнали), смужки кольорового паперу, листівки.

Хід заняття

I. Актуалізація і корекція опорних знань.

Гра-фантазія „Уяви!”

Діти, заплющіть, будь ласка, на хвильку очі! Навколо темрява, холодно, страшно. Морок ночі огортає вас... У таких умовах протягом шести місяців

дослідник Антарктиди Роберт Бард жив сам. У своєму щоденнику він писав: «У мене є запас води та їжі, є спокій, якого я так прагнув. Але не можу обійтися без звуків, голосів та найголовнішого – спілкування!»

Уявіть, як змінилося б життя дослідника, якби він міг користуватися телефоном, міг отримувати газети або журнали, мав телевізора або радіо.

(Відповіді дітей)

-Отже, ви зрозуміли, що людині дуже важливо спілкуватися з іншими людьми: отримувати інформацію та ділитися нею. Та ви знаєте про випадки коли переглянувши якийсь фільм, телепередачу, прочитавши оповідання із страшним сюжетом, людина погано себе почуває. Чому? Чи може інформація бути шкідливою, неякісною?

Сьогодні ми постараємось відповісти на ці питання.

II. Формування понять та навичок.

1. Розповідь вчителя. Інформація – це відомості про об'єкти навколишнього світу, які сприймаються людиною або спеціальними пристроями і підвищують їх рівень інформативності. Швейцарський мислитель кінця XVIII століття Лафа Тер зауважував: „Хочеш бути розумним-навчися розумно запитувати, уважно слухати, спокійно відповідати, переставати говорити, коли нема чого більше сказати”.

Сучасні технології. Комп'ютер.

Сьогодні вже нікого не здивуєш комп'ютером. Але були часи, коли про комп'ютери можна було прочитати лише в фантастичній літературі. Перший комп'ютер був зроблений під час другої світової війни. Завдяки йому розшифровувались секретні коди. Він займав майже цілу кімнату, адже його комплектуючі були дуже великими. Згодом, протягом 50-х — 60-х років XX - сторіччя вчені винаходили все більш компактні блоки, і,

завдяки цьому, тисячі таких блоків змогли вміститися в простір розміром з ніготь людини.

Інтернет.

Інтернет - видатний винахід сучасності. Це світова мережа, яка дозволяє єднати мільйони комп'ютерів в різних куточках світу. Наприкінці 50-х років ХХ століття, під час «Холодної війни» в США в військових дослідженнях використовувались комп'ютери. Саме там прийшла ідея з'єднати декілька обчислювальних машин в мережу. Але здійснити ідею вдалося через 10 років - в грудні 1969 року, коли в мережу, що назвали назву ARPAnet, з'єднали комп'ютери 4 американських університетів. Згодом мережі з'явилися і в інших країнах - в Англії, Норвегії, Японії. Наступним кроком був винахід спеціального комп'ютерного протоколу, інакше кажучи, мови, завдяки якій змогли спілкуватися комп'ютери різного типу і мереж. Так і з'явився Інтернет. Ос-новою Інтернету є потужні комп'ютери-сервери, які постійно ввімкнені та з'єднані один з одним. Саме во-ни обробляють та направляють потік інформації всесвітньої мережі.

Компакт-диски.

Мабуть більшість з вас давно вже бачила компакт-диски, але не всі розуміються на тому, як і завдяки чому вони працюють. Компакт-диск - це носій цифрових даних (програм, робочих файлів, кіно, музики) зроблений з пластику, вкритого тонким дзеркальним шаром алюмінію. Цифрову інформацію записують на дуже довгу і тонку доріжку. Якщо цю доріжку випрямити, то її довжина дорівнюватиме 5 кілометрам. Уздовж цієї спіралеподібної доріжки розташовуються по черзі поглиблення. Кожне поглиблення має розмір в одну тисячну міліметра. Поглиблення та рівні поверхні, чергуючись, утворюють цифровий запис - послідовність нулів та одиниць. Коли диск обертається в читаючому пристрої, його доріжка освічується лазерним променем. Дзеркальна поверхня рівних частин краще відбиває лазерний промінь. «Мерехтіння»

відбитого проміння перекладається спеціальним пристроєм в послідовне «мерехтіння» тепер вже електричних образів - одиниць та нулів.

Мобільний зв'язок.

Історія мобільного зв'язку почалася нещодавно. Сорок років тому з'явилася перша назва «уокі токі» - «ходжу та розмовляю». Це був важкий ранець, який носили за спиною. Сьогодні мобільний телефон неважко загубити в кармані. Країнами-піонерами в цій області стали країни з низькою щільністю населення та високим розвитком електроніки. Колискою мобільного зв'язку є Скандинавія. Звідти почали своє розповсюдження Nokia, Benefon, Ericsson. Та за ними крок у мобільному світі зробили в США це - Motorola, AT&T. Дві крапки народження визначили і перші два стандарти зв'язку Скандинавський NMT-450 та Американський AMPS 800. Перші апарати були настільки громіздкі, що ставилися лише в автомобілях. Згодом з'явилися апарати з ручкою для носіння, але теж важкі та незручні. Стандарт GSM 900 з'явився пізніше, і майже враз отримав дуже широке розповсюдження завдяки своїм перевагам: більшій щільності мережі (більшій кількості каналів зв'язку), кращій якості звуку, завдяки цифровій передачі.

2. Гра-дослідження „Інформаційний простір”.

(Дошка ділиться на три рівні частини. Учням видаються смужки паперу трьох кольорів (червоний, зелений, синій). Червоний-навести приклади інформації; зелений-вказати джерела інформації; синій-навести приклади шкідливого впливу інформації на здоров'я людини. Залежно кому якого кольору дісталась смужка-записує на вказаній частині дошки)

3. Шкідливий вплив джерел інформації та неякісної інформації на здоров'я людини.

Вчитель. Достовірно встановлено, що на користувача ПК впливає цілий комплекс факторів, прихованих від наших звичайних людських органів відчуттів,—це радіація, ультрафіолетове та ультрачервоне,

рентгенівське випромінювання —негативна дія яких розвивається в організмі людини поступово і в міру накопичення. Тому захворювання можуть проявлятися лише пі-сля декількох місяців, а то й років роботи з ПК, коли вже буде надто важко встановити їхні причини.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) розглядає роботу з ПК як фактор постійно діючого стресу. Робоча група ВООЗ з гігієнічних аспектів користування виділила порушення стану здоров'я при користуванні пристроями, що мають електромагнітне випромінювання .

Найсерйозніші з них такі:

- онкологічні захворювання (вірогідність їх зростає пропорційно тривалості впливу електромагнітного випромінювання на організм людини);
- гноблення репродуктивної системи (імпотенція, зниження лібідо, порушення менструального циклу, упо-вільнення статевого дозрівання, зниження здатності до запліднення і т. п);
- несприятливий хід вагітності (при роботі з ПК тривалістю більше 20
- годин у тиждень, у жінок вірогідність викиднів зростає у 2,7 р., а народження дітей з уродженими недоліками — в 2,3 р., ніж у контрольних групах;
- вірогідність порушення ходу вагітності зростає в 1,3 р. при тривалості роботи під впливом електромагнітних випромінювачів більше 4 годин на тиждень.
- порушення психоемоційного стану (стресовий синдром, агресивність, дратівливість, погіршення зору і хвороби органів зору);
- лейкемія (рак крові) у людей, що в силу своєї професії постійно контактують з електромагнітним випромінюванням.

4.Листівка .(У кожного учня).

Увага! Фахівці радять розташовуватися подалі від екрана, користуватися тільки спеціальними зручними меблями, проводити розслаблюючі для очей зарядки, робити короткі перерви у роботі.

Поглинання електромагнітного випромінювання мозком проходить нерівномірно і призводить до різних структурних змін нейроклітин у зоні поглинання, а під дією торсійної компоненти утворює різноманітну клінічну картину (хвороби Паркінсона, Альцгеймера і т. д.). У Швейцарії, приміром, законодавством про роботу жінкам дітородного віку робота на ПК більше чотирьох годин на добу заборонена. У Німеччині робота на ПК входить у перелік десятих найбільш шкідливих для здоров'я людини. У багатьох країнах заборонено використання систем мобільного зв'язку у лікарнях, дитячих установах.

III. Практикум.

Складання пам'яток :

«Поради користувачу персонального комп'ютера»;

«Правила роботи в Інтернеті»;

«Як уникнути негативного впливу телебачення?»

(Учні вибирають собі одну тему із запропонованих, або придумують свою)

IV. Підсумок заняття.

Отже, спілкування, одержання інформації у становленні особистості людини посідає одне з найважливіших місць. Але завжди слід пам'ятати, що найважливіше для людини є її здоров'я і фізичне, і психічне, і соціальне.

**Бібліотека для батьків та вчителів
з формування інформаційно-імунної системи**

1. Баришполец, О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації [Електронний ресурс] : монографія / О. Т. Баришполец ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 648 с. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/mono/maketBarishpolets.pdf>. – Мова: українська.

У монографії на базі широкого емпіричного матеріалу досліджується феномен брехні в його різних проявах: як соціального явища, методу масової та міжособової комунікації, різновиду соціальної інформації. Соціальні функції істини, правди і брехні теоретично осмислюються, їхні вияви розглядаються у практиці людського буття. Узагальнено типи брехні та її носіїв; вікові, професійні та інші особливості брехні, з'ясовано соціальні та соціально-психологічні детермінанти цього феномена. Поширеність брехні аналізується у ретроспективі та ілюструється додатками: зразками літературних творів та фольклору народів світу. Для науковців, освітян, студентів гуманітарних спеціальностей, молоді, широкого кола читачів.

2. Галлін, Деніел С., Манчіні, Паоло. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики [Електронний ресурс] / Деніел С. Галлін, Паоло Манчіні ; пер. з англ. О. Насика. – К.: Наука, 2008. – 320 с. – Режим доступу: <https://mediasystemy.wordpress.com>. – Мова: українська.

У книжці на матеріалі 18 західноєвропейських і північноамериканських демократій аналізуються схожості і відмінності їхніх медіасистем, політичних, соціальних та економічних чинників, що визначають їх розвиток. Виділяються три головні моделі розвитку ЗМІ у демократичних країнах, пояснюється, яку роль вони відіграють у політичному і соціальному житті, досліджуються особливо актуальні в сучасному українському контексті питання взаємодії ЗМІ і політики, проблеми політичної комунікації у демократичних державах, організації громадського мовлення. Книжка є першим порівняльним дослідженням сучасних медіасистем на широкому фактичному матеріалі і вже здобула визнання фахівців як гідний наступник класичної праці Сібєрта, Пітерсона і Шрамма «Чотири теорії преси». Видання буде корисним для викладачів та студентів журналістських спеціальностей, політологів, соціологів, а також всіх, хто прагне скласти адекватне уявлення про історію та сучасний стан засобів масової інформації у демократичних країнах.

3. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі [Електронний ресурс] : посібник для батьків / І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М.-Л. А. Чепа, Н. М. Бугайова. – К.: Видавництво: ТОВ Видавничий Будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 48 с. – Режим доступу: http://rvo-kolomak.ucoz.ua/Informatizazija/kijiv_star.pdf. – Мова: українська.

Посібник містить просте зведення правил і рекомендацій батькам і педагогам із забезпечення безпеки дітей у Мережі. У посібнику розкрито можливості сучасних інформаційних технологій – інтернету, мобільного зв'язку та висвітлено способи безпечної поведінки дитини у віртуальному просторі, що убезпечать від негативного впливу на її психічне і фізичне здоров'я. Посібник адресовано батькам, педагогам, працівникам соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді.

4. Костенко, Н. В., Іванов, В. Ф. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики [Електронний ресурс] : монографія / Н. В. Костенко, В. Ф. Іванов. – К.: Центр вільної преси, – 2003. – 200 с. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/files/k/kostenko.pdf>. – Мова: українська.

В книзі розглядаються методологічні та методичні проблеми аналізу змісту масової комунікації, представлений вітчизняний та західний досвід контентаналізу документів й текстів мас-медіа. Для соціологів, журналістів, маркетологів, політиків, студентів гуманітарних факультетів.

5. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін [Електронний ресурс] : посібник для вчителя / За ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волощенко, О. П. Мокрогуза – К.: Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. – 201 с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/upd/mo.pdf>. – Мова: українська.

Видання – перша спроба інтеграції медіаграмотності у викладання суспільних дисциплін. В перших двох розділах розглянуто що таке медіа, медіаосвіта та медіаграмотність, базові методики критичного мислення. У розділах 3–11 запропоновано плани-конспекти уроків для курсів «Історія України», «Всесвітня історія», «Людина і світ». Вправи і завдання також можуть бути використані під час вивчення курсів за вибором, факультативних курсів, виховних годин, занять гуртків юних істориків, журналістів тощо.

6. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. Т. Барішполець, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко, О. Є. Голубева, В. В. Різун та ін.; За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Барішпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B0VbC0WlJ54oZWVWb2ZZakg2MDA/view?pref=2&pli=1>. – Мова: українська.

У посібнику детально аналізується суперечливий вплив, який справляє сучасний інформаційний простір на людину. Розкриваються соціальнопсихологічні механізми взаємодії виробника і споживача інформації в умовах українського медіапростору, переваги та небезпеки перегляду дітьми мультфільмів, користування Інтернетом та ін. На основі новітніх медіапсихологічних досліджень характеризується реальний стан медіакультури української молоді. Узагальнюється досвід медіаосвіти інших країн, пропонується вітчизняна модель медіаосвіти та експериментальна програма курсу «Медіакультура» для старшокласників, зібрано практичні матеріали та методики. Посібник розраховано для використання вчителем як робочого матеріалу для підготовки і проведення медіаосвітніх занять із старшокласниками та організації інших форм медіаосвіти з дітьми різного віку. Стане в пригоді педагогам, психологам, батькам, усім, кого цікавлять проблеми психології масової комунікації та медіаосвіти.

7. Медіаосвіта та медіаграмотність [Електронний ресурс] : короткий огляд / В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк, Л. М. Кульчинська, Т. В. Іванова, Ю. П. Мірошніченко. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/upload/ogliad.pdf>. – Мова: українська.

В брошурі міститься представлення основних поглядів на терміни «медіаосвіта» та «медіаграмотність», а також аналіз основних моделей медіаосвіти та медіаграмотності та їх втілення у світі. Призначена для студентів, аспірантів, викладачів, всіх, хто цікавиться заявленою проблематикою.

8. Медіаосвіта та медіаграмотність [Електронний ресурс] : підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. 2-ге вид., стер. – К.: Центр вільної преси, 2013. – 352 с. – Режим доступу: 9 <http://www.aup.com.ua/uploads/mo2.pdf>. – Мова: українська.

Підручник «Медіаосвіта та медіаграмотність» розроблено для забезпечення відповідного курсу у вищих навчальних педагогічних закладах України. Автори підручника, провідні українські та зарубіжні науковці, об'єднали найактуальніші світові розробки в галузі підготовки студентів до викладання предметів з медіаосвіти, медіаграмотності, медіакультури. Призначений для студентів педагогічних спеціальностей.

9. Медіаосвіта та медіаграмотність [Електронний ресурс] : підручник для студентів педагогічних коледжів / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – К.: Центр Вільної Преси, 2014. – 431 с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/uploads/mo3.pdf>. – Мова: українська.

Підручник «Медіаосвіта та медіаграмотність» розроблено для забезпечення відповідного курсу у педагогічних коледжах України. Автори підручника, провідні українські та зарубіжні науковці, об'єднали найактуальніші світові розробки в галузі підготовки студентів до викладання предметів з медіаосвіти, медіаграмотності, медіакультури.

10. Посібник з верифікації [Електронний ресурс] : визначний гід з верифікації цифрового контенту для висвітлення надзвичайних подій. – Режим доступу: http://verificationhandbook.com/book_ua. – Мова: українська. <http://www.slideshare.net/usnires/ss-47525342>. – Мова: українська.

Посібник надає кращі практичні поради щодо того, яким чином перевіряти та використовувати інформацію, отриману від широкого кола людей, а також дієві рекомендації щодо організації підготовки ньюзрумів до роботи під час лиха. Незважаючи на те, що посібник призначений для журналістів, він може бути використаний будь-ким. Його поради і покрокові інструкції є цінними незалежно від того, ким ви є – журналістом-новинарем, громадським репортером, надавачем

допомоги, волонтером, студентом школи журналістики, спеціалістом з кризових комунікацій чи науковцем, який досліджує соціальні медіа.

11. Практична медіаграмотність [Електронний ресурс] : посібник для бібліотекарів / Л. О. Гуменюк, В. І. Потапова. – К.: Академія Української преси, 2015. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/books/mbm>. – Мова: українська.

Мас-медіа і маніпуляції. Що може запропонувати сучасна бібліотека для медіаграмотності своїх відвідувачів. Критичне мислення: базові методики і вправи. Методична розробка тренінгу «Інформаційні війни: як врятуватися від пропаганди або чому вдається маніпулювати суспільною свідомістю».

12. Практична медіаосвіта [Електронний ресурс] : авторські уроки. Збірка / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. – 447 с. – Режим доступу: http://www.aup.com.ua/uploads/Avtorski_uroku.pdf. – Мова: українська.

Збірка авторських уроків з основ медіаосвіти та медіаграмотності розроблена для проведення інтегрованих та самостійних уроків з медіаграмотності у середніх загальноосвітніх закладах України. Автори збірки – українські медіапедагогі-практики, науковці – об'єднали найактуальніші практичні розробки в галузі підготовки школярів з цього напрямку. Призначений для вчителів та студентів педагогічних спеціальностей.

13. Солодка, Л. І. Логіка. Методи логічного аналізу тексту [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Л. І. Солодка. – Черкаси : Брама-Україна, 2011. – 68 с. – Режим доступу: http://eprints.cdu.edu.ua/245/1/Солодка_Л._І._Логіка,_методи_логіч._аналізу.pdf. – Мова: українська.

Навчальний посібник «Логіка. Методи логічного аналізу тексту» містить дві частини: теоретичну й практичну. У першій з'ясовано загальнотеоретичні питання з курсу, друга містить блок практичних завдань. Перевірити рівень знань з дисципліни студенти зможуть за допомогою підсумкового тесту. Посібник розрахований на викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також редакторів, журналістів і всіх тих, хто прагне підвищити свій рівень логічної культури.

14. Стратегії дослідження екранних медіа [Електронний ресурс] / НАН України ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2013. – 356 с. – (Наукові студії ІМФЕ ; вип.7). – Режим доступу: http://maunau.org.ua/etnolog/books/ns/ns_2013.pdf. – Мова: українська.

Збірник статей присвячено питанням вивчення специфіки діяльності та впливу екранних медіа на суспільство в добу експансії цифрових технологій і радикальної трансформації засобів творення текстів, механізмів комунікації автора й публіки, а також конституювання митця в системі ІІ культури. Значну увагу приділено принципам і актуальним для наукового пізнання дослідженням екранних медіа як складової: а) ідеологічного впливу; б) формування моральних та естетичних установок; в) стилю життя; г) психологічного стану суспільства загалом. Висвітлено історичну динаміку термінології сучасних екранних медіа. Дослідження сучасних екранних медіа охоплює значну кількість емпіричного матеріалу, що характеризується багатством виявів. Автори розкривають основні тенденції використання в сучасному світі набутків цивілізаційного розвитку і їх зв'язок з історико-культурним надбанням.

15. Технології розвитку критичного мислення учнів [Електронний ресурс] / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер; Наук.

ред., передм. О. І. Пометун. – К.: Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с. –

Режим доступу:

<http://osvita.ua/doc/files/news/487/48780/KritichneView.pdf>. – Мова: українська.

Науково-методичний посібник містить ґрунтовні практичні матеріали із проблем запровадження стратегії методів і прийомів розвитку критичного мислення учнів під час викладання різних предметів у загальноосвітній школі. Буде цікавим педагогічним працівникам усіх категорій, які прагнуть до запровадження інноваційних технологій, методистам і викладачам інститутів післядипломної освіти та вищих педагогічних навчальних закладів, які цікавляться питаннями розвитку особистості учнів у навчанні.

16. Український медіаландшафт – 2015 [Електронний ресурс] : аналітичний звіт / За ред. В. Ф. Іванова. – К.: ФКА, АУП, 2015. – Режим доступу: http://www.aup.com.ua/upd/kas_43639-1522-13-30.pdf. – Мова: українська.

Український медіаландшафт – це аналітичний звіт, що фіксує тенденції розвитку медіа у 2014-2015 роках. Він містить огляд структур і медіаринку України. Особливі акценти зроблено на медійній діяльності в умовах збройного конфлікту. Для підготування звіту об'єднали зусилля провідні медіаексперти України.

17. Череповська, Н. Візуальна медіакультура учнів ЗОШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://historyteacher.at.ua/_ld/0/39____.pdf. – Мова: українська.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediaosvita.org.ua/book/mediaosvita-ta-mediakultura-uchniv-v>. – Мова: українська.

Книжка «Візуальна медіакультура учнів ЗОШ» – одна із перших спроб дати учням систему знань і практичних умінь для орієнтування в інформаційних потоках сьогодення: пошуку, засвоєння, застосування

необхідної інформації, адекватного сприймання, критичного осмислення, звільнення від непотрібної інформації та творчого інтерпретування різноформатної медіапродукції. Це експериментальний варіант спеціального курсу для учнів старшої школи. Тут представлений методично-практичний матеріал для 12 медіапедагогів, учителів, соціальних педагогів, шкільних психологів, батьків і всіх тих, кому небайдуже майбутнє молодого покоління в нових умовах інформаційного суспільства.

18. Шевченко Л. І. Медіалінгвістика [Електронний ресурс] : словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов / за ред. Л. І. Шевченко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2014. – 380 с. – Режим доступу: http://sizonov.blogspot.com/p/blog-page_7872.html. – Мова: українська.

Словник нового типу представляє систему операційних термінів і понять сучасної медіалінгвістики, подає основну бібліографію, де проаналізовано різні підходи до медіалінгвістичної проблематики, та словникові видання медійної термінології. В додатках наводяться тексти кодексів професійної етики журналістів України, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, Республіки Білорусь і Республіки Казахстан, а також основних законів, які регламентують діяльність засобів масової інформації. Розраховано на фахівців у галузі медійної комунікації, журналістів, медіалінгвістів, студентів – усіх, хто професійно цікавиться медіасферою.

19. Шейбе, С., Рогоу, Ф. Медіаграмотність [Електронний ресурс] : Підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу / Перекл. з англ. С.Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. – 319 с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/uploads/MG.pdf>. – Мова: українська.

Підручник для вчителя «Медіаграмотність» сучасних американських медіапедагогів Сінді Шейбе і Фейз Рогоу являє собою сформований протягом останніх трьох з половиною десятиліть в США освітній підхід до викладання медіаграмотності. Цей підхід спирається на базові принципи медіаосвіти, зафіксовані в «Ключових принципах освіти з медіаграмотності» в США (NAMLE, 2007): дослідження, грамотність та інтегрованість. За допомогою цієї книжки українські медіапедагоги зможуть навчитися інтегрувати медіаграмотність у різноманітні освітні практики, знайдуть багато ідей щодо заходів і чимало прикладів повних модельних занять.

Додаток Г

Конспекти занять з формування інформаційно-імунної системи

1 клас. Робота з дитячою книжкою

Вправа 1. «Як обирати книжку для читання»

Час: 10-15 хв.

Метод: міні-тренінг.

Учитель на заняття приносить різні дитячі книжки (бажано трохи більше, ніж учнів у класі, щоб була можливість вибору). Дає трохи часу (2–3 хвилини) для того, щоб кожен учень, переглянувши їх, вибрав собі одну.

Учитель каже, що часто діти перестають читати книжки, бо не розуміють, як вибрати ту, що буде для них дійсно цікавою. Пропонує провести невеличкий тренінг, як обирати книжку, на що звертати увагу, де знайти попередню корисну інформацію про це видання і як нею скористатися.

Для цього вчитель ставитиме певні запитання або даватиме завдання (щодо інформації про книжку, а не її зміст!), а учні будуть об'єднуватися в групи з тими, в кого схожі відповіді. Кожного разу учень розглядатиме

свою книжку з огляду на різні завдання. Крім того, щоразу він буде об'єднуватися з однокласниками в різні групи, показувати їм певну інформацію про свою книжечку і бачити, як роблять це товариші.

Наприклад:

№ 1

Визначте, у вашій книжці надруковано один твір, чи це збірка. Як це швидко з'ясувати? (Переглянути зміст або погортати сторінки)

Об'єднайтесь у дві відповідні групи. Покажіть однокласникам ваш твір/збірку творів. Дізнайтеся назву їхнього твору/збірки.

№ 2

Визначте жанр твору/творів у вашій книзі. Як це швидко з'ясувати? (Переглянути титульний аркуш)

Об'єднайтесь у відповідні групи (можна зорієнтувати: казки, поезія, оповідання, змішана збірка тощо). Обміняйтеся інформацією про твори.

№ 3

Визначте автора твору. Як це швидко з'ясувати? (Переглянути обкладинку або титульну сторінку)

Об'єднайтесь у відповідні групи/пари (якщо є твори одного автора). Назвіть повне ім'я автора, перегляньте, які його твори надруковані у ваших книжках.

№ 4

Визначте тему твору з вашої книжечки. Як це швидко з'ясувати? (Зіставити заголовок і малюнки або прочитати анотацію, якщо вона є)

Об'єднайтесь у відповідні групи (можна зорієнтувати: школярі і їхнє життя, природа, подорожі, фантастичний сюжет тощо). Обміняйтеся інформацією в групі, як ви визначили тему твору.

Учитель може запропонувати об'єднатися в групи за назвами видавництв і порівняти якість друку; розкласти книжки за роком видання від «найстаршої» до «наймолодшої»; знайти тираж і з'ясувати,

яких книжок випущено найбільше, а яких найменше; з'ясувати імена художників і розповісти про свої враження щодо їхніх малюнків; проаналізувати заголовки – яку вони несуть інформацію, як зацікавлюють читача тощо.

Підсумовуючи вправу, вчитель з'ясовує, чи звертали діти раніше увагу на цю інформацію при виборі книжки, чи зацікавили їх якісь книжки однокласників, коли вони об'єднувались у групи тощо.

Вправа 2. «Публічні читання»

Час: 10-15 хв.

Метод: практична робота, робота з книжкою.

Учитель пропонує учням протягом 3–5 хвилин детальніше переглянути книжку. Знайти (за власною інтуїцією, спираючись на малюнки, або за рекомендацією вчителя) цікавий фрагмент (4–6 речень), підготуватися до виразного читання. Діти на бажання читають однокласникам вподобані фрагменти твору, обговорюють, кого і чому ці фрагменти зацікавили. Можливо, хтось із дітей вже знайомий з цим твором і може його прорекламувати для однокласників (учитель не тільки координує цю роботу, а й теж додає влучні коментарі та рекомендації, щоб зацікавити учнів).

Вчитель не тільки залучає учнів до активного читання, а й мотивує їх створювати власні тексти (віршики, невеличкі оповідання, загадки тощо). Можливо, інформація про те, що багато авторів стали письменниками, маючи іншу професію, роботу, спонукає дітлахів до творчості.

Наприклад:

Марійка Підгірянка, Василь Сухомлинський працювали учителями, а Анатолій Костецький – викладачем в університеті. Наталя Забіла, Всеволод Нестайко, Олена Пчілка працювали в дитячих журналах (професія – журналіст). Андерсен був актор, а Микола Носов – режисер фільмів.

Підсумовуючи вправу, вчитель закликає учнів рекламувати однокласникам цікаві книжки, залучати друзів до читання, робити так книжку популярною, а себе позиціонувати як сучасну, розвинену людину, читача.

Вправа 3. «Творча майстерня»

Час: 10-15 хв.

Метод: практична робота.

Учитель пропонує учням створити власну обкладинку до книжки.

Обговорення перед роботою:

- Яку інформацію повинна нести обкладинка?
- Що або кого на ній можна зобразити?
- Які надписи можна зробити на обкладинці?
- Як зробити заголовок привабливим?
- Тощо.

Учні створюють обкладинку до книжки, з якою працювали на цьому занятті, або до своєї улюбленої книжки.

Після завершення учні презентують свої роботи.

Цікавинки для дітей та вчителя

Простори інтернету надають учителеві можливості знайти цікаву і корисну інформацію для себе, учнів та їхніх батьків, щоб зробити книжку популярною і бажаною, а процес читання – невіддільною частиною життя школярів. Скористайтесь цією можливістю:

- Цікаві факти про книжки <http://www.kidbook.com.ua/tsikavi-fakty-pro-knyhy.html>.
- 10 дитячих книжок про Україну, які варто прочитати разом <https://starylev.com.ua/news/10-dytyachyh-knyzhok-pro-ukrayinu-yaki-varto-prochytaty-razom>.

- 10 українських дитячих книжок, про які знає увесь світ
<http://www.theinsider.ua/art/10-ukrayinskikh-dityachikh-knizhok-pro-yaki-znae-uves-svit/>.
- 9 книжок, які заохотять вашу дитину читати
<http://www.theinsider.ua/art/9-dityachikh-knizhok-do-dnya-svyatogo-mikolaya/>.

2 клас. Медіапродукти сучасного телебачення. Жанри на телебаченні

Для вчителя

Жанрова класифікація застосовується до всіх видів медіаповідомлень. Звісно, жанри насамперед асоціюються з літературою і саме під час вивчення цього предмета учні вперше вивчають жанр казки чи оповідання. Проте зазвичай частіше ми маємо справу з різними типами журналістських, телевізійних чи інтернетповідомлень.

Медіажанр – це тип медіаповідомлення, що розрізняється залежно від форми створення: його конструкції (структури) та стилістики.

Конструкція жанру пов'язана з використовуваними елементами та їх конкретною метою.

Приклад жанру з дуже простою структурою – онлайнвий мем, що містить зображення або фотографію та короткий текст. Набагато складніші, наприклад, телевізійні новини. На цих прикладах можна розглянути відмінності в стилі подання різних жанрів: мем – гумористичний, а повідомлення в новинах – серйозні, такі, що претендують на довіру до інформації.

Один і той же жанр можуть реалізовувати різні види масмедіа. Це найбільше стосується журналістики: наприклад, репортаж може бути у вигляді газетної статті, радіопередачі,

телевізійної програми або документального фільму. І всюди він матиме іншу форму залежно від використовуваних технічних засобів та носіїв. Проте репортаж завжди повинен відповідати журналістським стандартам, покладатися на документи, свідків та учасників подій, показувати багатовимірну та достовірну реальність. Уміння ідентифікувати жанри медіа – одна з основних навичок сучасного реципієнта.

Вправа 1

Час: 10 хв.

Метод: мозковий штурм.

Запитайте учнів, що таке жанр? Які асоціації з цим словом? Які жанри вони вже знають з літератури?

Учитель розповідає, що багато повідомлень у мас-медіа (на телебаченні, в інтернеті, газетах тощо) схожі одне на одного. Наприклад, легко розрізнити комедії від дійовиків (екшну), бо в перших ми маємо смішні ситуації чи героїв, а в других – пригоди з погонями і суперниками.

Аналогічно серед усіх програм можна виділити, скажімо, телесеріал, ток-шоу або прогноз погоди. Ці типи повідомлень називаються жанрами медіа.

Жанр – це тип твору, що має аналогічну форму та зміст. Наприклад, в телевізійних прогнозах погоди на різних телеканалах

Схожа ФОРМА: у кадрі є ведучий, який говорить;
аналогічний ЗМІСТ: програма розглядає, яка погода буде в різних місцях невдовзі.

Однак деякі типи повідомлень можуть бути створені на різних носіях. Наприклад, репортаж (повідомлення про подію, яка що відбулася) може бути у вигляді телевізійної новини чи друкованої статті в газеті.

Вправа 2. Жанре, «покажися»

Час: 25 хв.

Метод: робота в групах.

Об'єднайте учнів на групи з 3–4 чоловік. Попросіть обрати карту з назвою телевізійного жанру з кошика і підготувати коротку сценку – фрагмент намальованої програми. Тоді попросіть представити сценку. Після того, як кожна група продемонструє сценку, всі інші вгадують, що це за жанр. Запитайте, які функції цього жанру, для чого він існує.

Жанри з кошика:

- телерепортаж,
- кулінарне шоу,
- ранкова програма,
- програма для дітей,
- комедійний серіал (сітком, комедійна програма зі сміхом за кадром).

Вправа 3

Час: 10 хв.

Метод: квест.

Розділіть учнів на дві групи. Прочитайте загадки – запитання з допоміжного матеріалу "Загадки" один за іншим. Група, що перша відповідає, дістає очко.

Може бути на телебаченні, радіо чи в інтернеті. Розказує, що справді відбулося, про справжніх людей, цікаві, іноді жахливі, іноді веселі історії, які сталися з героями, і які описав чи зняв репортером. (Репортаж)

З героями відбуваються веселі пригоди, які що викликають сміх. (Комедія)

Кожного вечора, крім вихідних, ми довгий час зустрічаємося з видуманими героями. (Серіал)

Це можна слухати з радіо, але треба буде уявляти, що відбувається. А от в телевізорі все можна побачити ще й у супроводі коментатора. (Спортивна телетрансляція)

Ви можете побачити це і в ранковій програмі, і в програмі новин. Воно полягає у веденні розмови з людиною. (Інтерв'ю)

Учитель пояснює, що існує спеціальний телевізійний жанр, який називається ток-шоу, де обговорюється багато питань.

Фільм про реальні події. Часто в ньому присутні фахівці, що дають коментарі. (Документальний фільм)

Як називається фільм, де героїв грають актори? (Художній, або ігровий, фільм)

У цих фільмах дія відбувається в уявному світі, що має власні закони. Часто там є персонажі та монстри, які ведуть війни між собою. Героями можуть бути гномики, чарівники і принцеси. (Фентезі)

Кожен може стати учасником цієї телепрограми, якщо має якийсь талант, не боїться його показати перед журі. (Талант-шоу)

У цій програмі ми дізнаємося, як можна приготувати різні страви. (Кулінарне шоу)

Просіть після кожної відповіді називати приклад програми.

Учитель підкреслює, що жанри можна поділити на ті, які показують правдиві події (репортаж, документальний фільм) та ті, що показують вигадану дійсність (художні фільми, серіали).

Існують такі програми, які, здається, відбуваються прямо перед тобою, в реальному часі (наприклад, кулінарне шоу), але насправді їх ретельно готують і знімають упродовж багатьох годин.

Вправа 3. Створюємо випуск новин

Перейдіть за посиланням <http://www.aup.com.ua/Game/index.html>.

Оберіть тему 8. Із запропонованих сюжетів новин створіть випуск. Розташуйте сюжети, керуючись важливістю інформації, яка в них повідомляється.

З якими вміннями учні виходять із заняття:

- вони знають, що існують різні типи медіаповідомлень;
- що кожен жанр має певні правила та закони побудови.

Цікавинки для дітей та вчителя

Знаєте, чому багатосерійні серіали про сімейні та побутові теми називають мильними операми (англ. soap opera, від soap — «мило» і opera — «опера»)? Цей вислів з'явився у США в кінці 1930-х років

завдяки тому, що першими їхніми спонсорами були миловари (тоді йшлося ще про радіопередачі, які мали продовження). Через те що серіали транслювались у будні в денний час, основну аудиторію їх становили жінки. Спонсорами трансляції таких серіалів на радіо виступали виробники побутової хімії «Procter&Gamble», «Colgate-Palmolive» та інші, звідси пішла назва – «мильні». Перша телевізійна

мильна опера вперше з'явилась у США 1947 року і мала назву — «Жінка, що пам'ятає».

3 клас. Фейк. Критерії якості медіаповідомлень.

Психологічний захист від непотрібної інформації.

Необхідне обладнання: картки для гри «Вірю – не вірю», видрукувані матеріали вправи для відсторонення від непотрібної інформації, малянок квітки, зображення рекламних постерів, аркуші А4, кольорові олівці, маркери.

Гра «Вірю – не вірю»

Час: 5 хв.

Учитель налаштовує і мотивує учнів на сприйняття нового матеріалу за допомогою гри.

Пояснює правила: уважно вислухати повідомлення й аналізуючи перелічені факти зробити висновок: правдива історія чи ні.

Учитель зачитує історії:

- «В Україні чумаки їздили по сіль до Криму». (Вірю)
- При множенні будь-якого числа на одиницю отримуємо одиницю. (Не вірю)
- Дніпро впадає в Каспійське море. (Не вірю)
- П'єсу «Лісова пісня» написав Тарас Шевченко. (Не вірю)
- Вся інформація, розміщена в інтернеті, правдива. (Не вірю)
- Найдовший маршрут тролейбуса – в Криму, його протяжність 95 км. Він з'єднує Ялту і Сімферополь. (Вірю)
- Серед усіх європейських столиць найкоротша центральна вулиця з усіх столиць в Європі у Києві. Це вулиця Хрещатик. Довжина її становить усього 1225 м. (Вірю)
- «Щедрик» – різдвяна українська пісня, що здобула всесвітню популярність в обробці Миколи Леонтовича 1916 року. (Вірю)

Отже, навіть найнеймовірніша інформація може бути правдивою, а звичайна й буденна – вигаданою.

Вправа 1

Час: 5 хв.

Метод: «мозковий штурм».

Якою має бути інформація?

Діти називають свої відповіді, вчитель їх фіксує на дошці. Потім колективно роблять добір і один учень записує отримані результати.

Інформація має бути:

- Достовірна.
- Актуальна.
- Оперативна.
- Зрозуміла.
- Повна.

Отже, це критерії якісної інформації, але може бути і неправдива інформація, шкідлива, яка засмічує інформаційний простір – медіасміття. Вчитель пояснює дітям, що часто в медіа, а особливо в інтернеті можна побачити різні неправдиві матеріали. Їх розповсюджують з метою обману, і багато людей їх поширює, не перевіряючи достовірність. Такі матеріали називають фейковими.

Фейк – це слово іншомовного походження (від англійського fake), воно означає підробка, фальсифікація. Як часто вам траплялися фейкові матеріали в інтернеті? Якими були ваші дії?

Вправа 2

Час: 15-20 хв.

Метод: практична робота в групах.

Що відбувається частіше: ви шукаєте інформацію чи вона сама вас «знаходить»? Маса інформації «виливається» на людину – це і рекламні меседжі, написи на магазинах, оголошення на стовпах, не кажучи вже про постійну рекламу на телебаченні! А що робити, коли реклама вас вже «дістала»? Чи можна якось відсторонитися від непотрібної інформації? Сьогодні ми познайомимося з такими вправами.

Учитель об'єднує дітей у 6 груп і роздає їм картки із записом вправ. Пояснює завдання – прочитати тексти із запропонованими діями для захисту від непотрібної інформації і передати їх за допомогою різних форм: словами, графічно, в ігровій формі, малюнками, жестами.

1. «Антиреклама».

Суть вправи полягає в тому, щоб свідомо не сприймати, не осмислювати непотрібних нам рекламних зображень, які знаходяться перебувають у полі нашого зору. Йдеться передусім про статичні рекламні зображення: білборди, банери, постери тощо.

Вправа складається з трьох основних дій, які згодом можна довести до автоматизму. Коли мисленнєві дії стануть звичними, можна буде навіть «розважатися», йдучи вулицею або їдучи у вагоні метро, що напхані рекламною продукцією.

2. «Абстрагування».

Статичне зображення рекламного об'єкта (на постері, білборді) не треба розглядати, а якщо воно й впало в око, то глянути на нього побіжно, ніби з великої відстані, щоб це зображення сприймалося в узагальненому вигляді. Внаслідок саме такої розумової дії свідомого «несприймання» воно матиме вигляд кольорових плям невиразної форми.

3. «Асоціювання».

До кольорових плям, які ми все-таки встигли «схопити» – сприйняти зором, потрібно подумки дібрати якомога більше різних як візуальних, так і вербальних асоціацій. Їх можна комбінувати, і добирати до них аналогії тощо.

4. «Творення власних смислів».

Бажано до кожного уявленого нами образу вигадати назву чи кілька назв або ж розвинути власний сюжет події.

Якщо візуальне рекламне зображення вже знайоме, то вправу можна починати з другої дії – довільного асоціювання. Основна вимога до асоціювання загалом – його спрямування на пошук образу, найвіддаленішого за змістом від запропонованого образу рекламного зображення.

Внаслідок виконання цих нескладних дій людина, оперуючи асоціаціями, вигаданими образами, не сприймає зайвого, а займається самостійним образо- та сенсотворенням: її мисленнєва діяльність, уява, пам'ять активізуються, вона «працює» не зі змістом, нав'язаним іззовні, а зі змістом власної свідомості.

«Труднощі» у виконанні вправи полягають у природній інертності багатьох людей до активізації власних інтелектуальних і вольових зусиль. Однак усі погодяться, що це конструктивні зусилля

(які, до речі, допомогли людині вийти з царства тварин), спрямовані на психологічний самозахист від непотрібної інформації.

Для закріплення розумових дій вправа проводиться у класі. Медіапедагог показує протягом секунди рекламне зображення, а учні записують свої асоціації та вигадують до нього образи, ідеї, назви протягом 1–2 хвилин. Що більше асоціацій, що вони віддалені то кращий самозахист. Гумор – найкращий прояв психологічного захисту.

Матеріалом для роботи можуть бути постери та рекламні зображення з журналів. Необхідно дібрати зображення з великими елементами, локальнішого кольорового забарвлення, умовно наблизивши їх до монументальних вуличних.

Можна показати до шести зображень і роздати заздалегідь підготовлені бланки (аркуш поділений на 6 клітинок, кожна з яких заповнюється відповідно до показаного зображення за порядковим номером. Учень записує асоціації, ідеї до першої «реклами» у клітинці з цифрою 1; до другої – у клітинці 2 і т. д.).

«Біла фарба»

Ця вправа спрямована на дистанціювання від непотрібного, негативного для особистості зображення/образу.

Мабуть, у кожної людини є досвід, коли щось дуже вражає і це враження негативне: людина випадково стала свідком дорожньої аварії, побачила мертву тварину, переглядаючи новини, була шокована натуралістичними кримінальними деталями тощо. Буває й так, що ми свідомо переглядаємо фільм жахів чи психологічний трилер, а потім «страшний» чи просто неприємний образ з'являється в нашому внутрішньому баченні чи сновидінні. Ці негативні образи порушують наш емоційний комфорт і потребують відповідних дій.

1 дія. Уявіть «картинку-образ», що вас хвилює, умовно «переслідує» (для цього декому треба заплющити очі).

2 дія. Тепер уявіть, як ваша негативна «картинка» зафарбовується широкими білими смугами згори вниз. Можливо «картинка» зафарбується не щільно, тоді треба буде додатково «накласти ще один-два шари білої фарби».

Якщо «образ» з'явиться через деякий час знову – «зафарбуйте» його ще раз. Якщо «біла фарба» не допомагає, а «картинка» продовжує хвилювати – зверніться до психолога.

«Стоп, образ!»

Ця вправа полягає в накладанні заборони на уявлення емоційно негативного для особистості образу. Наприклад, у свідомості, внутрішньому баченні виникло щось неприємне: образ кіногероя (або реальної людини), пригадування якого та мисленнєвий діалог з яким може завдати вам неприємних (болючих) переживань.

Суть вправи полягає ось у чому: як тільки у свідомості з'явився негативний для вас образ й у зв'язку з цим ось-ось почнуть виникати емоції страху, розпачу, образи, ревнощів тощо, необхідно внутрішньо, вольовим зусиллям заборонити собі думати про це, твердо подумки

промовивши наказ: «Стоп!». Бажано відволіктися на щось інше.

До дистанціювання візуальної інформації також можна віднести звичайні дії, які можуть запобігти нашому роздратуванню чи емоційній утомі. Уникнути телевізійної реклами можна за допомогою «переходу» на інший канал; зменшення звуку та тимчасового перемикання на іншу діяльність. Можна залишити приміщення, де працює телевізор, на час реклами тощо.

Отже, у нашому контексті «прості дії можуть бути досить ефективними» для того, щоб не підпасти під вплив непотрібної візуальної інформації.

Вправа 3

Час: 15 хв.

Метод: практична робота в групах.

Учитель об'єднує дітей у 3 групи. Командир отримує завдання скласти опис рослини, зображеної на картинці. Малюнок рослини для всіх однаковий. Кожна група отримує різні завдання:

- 1 група. Скласти негативний опис рослини.
- 2 група. Скласти нейтральний опис рослини.
- 3 група. Скласти позитивний опис рослини.

Після групової роботи діти зачитують свої тексти. Ставимо питання для обговорення: який був задум і мета, які засоби використали для втілення партнерського задуму, на яке сприйняття матеріалу сподівалися? Чи справдилися сподівання? Чому при описі одного і того ж предмета вийшли такі різні тексти? Від чого чи від кого це залежить?

Отже, це залежить від задуму автора або від замовника. В цьому випадку замовником був учитель. Медіатексти можуть писатися на замовлення. Їх емоційне забарвлення залежить від замовника.

В журналістиці медіатекст, написаний на замовлення з метою маніпулювання вибором або свідомістю споживача, називають джинсою. Ви тільки що були авторами замовленої інформації – джинси.

Джинса – сленгове слово, яке використовується здебільшого в медійній спільноті. Синонім терміна «прихована реклама». Одна з версій походження полягає в тому, що журналісти, переважно одягнуті неформально, в джинси, в кишеню яких кладеться гонорар за підготовлення та/або розміщення замовних матеріалів. Цей термін означає зумисну приховану рекламу чи антирекламу, подану у вигляді новин, авторських текстів тощо.

Джинса поділяється на комерційну та політичну. У першому випадку рекламують товари чи послуги певної компанії, а в другому – політиків. Джинсу намагаються маскувати під звичайні журналістські матеріали, а це маніпуляція читацькою / глядацькою аудиторією. Це негативне явище в журналістиці.

З якими вміннями вчителі виходять із заняття:

- під керівництвом вчителя розпізнавати найпростіші фейки;
- розуміти шкідливість неправдивої інформації;
- розуміти важливість інформаційної культури та медіагігієни;
- під керівництвом учителя складати найпростіші власні медіатексти;
- комунікувати під час роботи в групі;
- психологічно захищатися від непотрібної інформації.

4 клас. Інтернетзалежність. Кібербулінг

Необхідне обладнання: комп'ютери з доступом до Інтернету, колонки, проектор, картки з описом стадій захворювання на інтернетзалежність, стікери.

Вправа 1

Час: 5 хв.

Метод: дослідження.

Учитель розповідає, що словосполучення "XXI століття" майже у всіх асоціюється з розвитком новітніх технологій. Якщо 15 років тому комп'ютер був інопланетним гостем для пересічної людини, то зараз ця річ стала невід'ємною частиною нашого життя. Здається, що світова павутина наповнена величезною кількістю корисної інформації, цікавим спілкуванням, блогами, нескінченними дискусіями. Запитаймо себе, як це впливає на ваше життя після того, як ви виходите з інтернет-браузера? Що дає нам перечитування нескінченних записів у стрічках новин чи дискусії і суперечки на вічні теми в соціальних мережах та форумах?

Давайте проведемо дослідження: впродовж 5 хвилин ви будете переглядати стрічку новин у фейсбуці, визначаючи наскільки там важлива для вас інформація.

Вказівка. Вчитель готує комп'ютери із відкритою власною сторінкою або спеціально створює таку для уроків із вигаданим ніком.

Після пошукової роботи діти з допомогою вчителя роблять висновок. Учитель спрямовує учнів, щоб вони порівняли важливість інформації і кількість часу, яку вони провели в соцмережі.

Вправа 2

Час: 15 хв.

Метод: групова робота «Бюро довідок».

Учитель об'єднує у 5 груп і налаштовує на роботу.

Основною проблемою користувачів, які довго перебувають за комп'ютером, є формування залежності.

Під цим поняттям ми розуміємо непереборний потяг до інтернету, що характеризується "згубною дією на побутову, навчальну, соціальну, робочу, сімейну, фінансову сфери діяльності". За ступенем

відмежування від реальності інтернетзалежність вельми нагадує потяг до наркотиків, алкоголю, азартних ігор.

Як розвивається хвороба і як допомогти хворому ви дізнаєтеся із карток.

Завдання: кожна група отримує листочок із записаними стадіями розвитку інтернетзалежності. Протягом 5 хвилин вивчають текст, а потім презентують в зручній для них формі. Завзятого комп'ютерника можна відрізнити відразу. Він звернений усередину себе, не помічає або ігнорує зовнішні події, погано адаптується до реального життя.

Картка 1. На першій стадії це більш-менш легкий розлад. Через захоплення "новою іграшкою", людина перестає займатися усім іншим. Поступово людина віддаляється від родичів і друзів, залишаючи пріоритет за "всесвітньою павутиною". Як правило, користувач приховує від рідних (або співробітників в офісі), скільки часу він проводить на сайтах.

Картка 2. На другій стадії симптоми наростають як снігова куля. Якщо людину силою відлучити від мережі, у користувача порушується увага, знижується працездатність, з'являються нав'язливі думки, безсоння, аж до повного відмовлення від сну, різко зростає потяг до стимуляторів - кави, сигарет тощо. До психічних розладів додаються головний біль, перепади тиску, ломить кістки.

Картка 3. Третя стадія - соціальна дезадаптація. Користувач, вже не одержуючи задоволення від спілкування через інтернет, все-таки постійно "зависає" там. Стан депресії призводить до серйозних конфліктів на роботі і в сім'ї. Сильні, вольові особи ще можуть спробувати перемкнути свою увагу на щось інше, наприклад, закохатися, знайти іншу роботу.

Слабкішим нічого не залишається, окрім як звернутися за допомогою до фахівців. До речі, у США інтернетзалежність вважають офіційним діагнозом, його лікують і психологи, і психіатри.

Картка 4. Рекомендації інтернетзалежному

1. Визнайте, що у вас є залежність. Не обманюйте самі себе.
2. Ви хочете припинити проводити в режимі онлайн так багато часу? Тоді припиніть! Встановіть певні години для онлайну.
3. Захопіться. Відвідуйте різні групи й клуби, займайтеся спортом, музикою, танцями, співом і т.д. Подивіться фільм, сходите на концерт, почитайте книгу. Знайдіть який-небудь інтерес, який стане для вас альтернативою інтернету.

Картка 5. Рекомендації інтернетзалежному

1. Поповніть запас ваших знань. Напевно, у вашому будинку є безліч книг, які ви давно хотіли прочитати.
2. Допоможіть на кухні. Ваші домашні будуть раді, якщо ви замість того, щоб сидіти в чаті або на якому-небудь форумі, допоможете їм приготувати вечерю.
3. Погуляйте із друзями. Заплануйте похід у боулінг, торговий центр або на ковзанку.
4. Установіть ліміт часу роботи вашого комп'ютера. Виключайте комп'ютер, якщо у вас немає необхідності в ньому.
5. Використайте таймер. Перед тим як сісти за комп'ютер, встановіть на таймері 30 хвилин. Сигнал нагадає вам, як багато часу ви провели за комп'ютером.
6. Не їжте сидячи за комп'ютером. Харчування в окремому місці допоможе вам відволіктися від режиму онлайн.

Під час презентацій стимулюйте учнів задавати питання, уточнювати незрозуміле. Завжди на допомогу виступаючим приходять учитель і дає відповіді на хвилюючі питання. В кінці презентацій всіх робіт учитель підсумовує: Комп'ютерна залежність - це хвороба! В такому випадку дуже важливо вміти переключати свою увагу на інші види діяльності, такі, наприклад, як спортивні вправи або творче зайняття.

Вправа 3

Час: 10 хв.

Метод: перегляд та обговорення відео.

Учитель перед переглядом налаштовує на уважне сприйняття медіа тексту. Про що йде мова? Які емоції викликало відео у вас?

https://www.youtube.com/watch?v=9Nh4_pYHnfA

Після перегляду обговорюють відео. Про що йшла мова? Що означає булінг?

Булінг (знущання, цькування, залякування) – це зарозуміла, образлива поведінка, пов'язана з дисбалансом влади, авторитету або сили.

Кіберзалякування (кібернасильство) або булінг у кіберпросторі полягає у звинуваченні когось з використанням образливих слів, брехні та неправдивих чуток за допомогою електронної пошти, текстових повідомлень і повідомлень у соціальних мережах. Сексистські, расистські та подібні їм повідомлення створюють ворожу атмосферу, навіть якщо не спрямовані безпосередньо на дитину.

Приклад: хтось розміщує в соціальних мережах такий текст: «Петро повний лузер . Чому хтось узагалі з ним спілкується?!». Як реагувати на такі повідомлення?

Вправа 4

Час: 10 хв.

Метод: «Вузлик на пам'ять».

Вчитель пропонує дітям скласти поради для подолання залякування у кіберпросторі і записати їх на стікері. Озвучуючи свій медіатекст, учні кріплять листочки на дошці. Всі інші учасники фіксують однакові поради. Потім колективно складають загальний список порад. Він вивішується у класі, а за можливості, роздруковується на кожного учасника.

Що робити, коли ти став жертвою кіберзалякування:

Крок 1. Якщо хтось тебе засмутив онлайн, дуже важливо перечекати перші хвилини, поки пориви гніву чи страху пройдуть. Спробуй утриматися і не відповідати.

Крок 2. Збережи докази. Якщо тебе образили в мережі, то переконайся, що в тебе є запис. Відразу ж зроби скриншот.

Крок 3. Якщо це відбулося кілька разів, розпочни вести щоденник фіксації, де записуй все, що саме відбувалося. Опиши всі деталі.

Крок 4. Звернися до тих, кому довіряєш: друзів, батьків, учителя. Не мовчи про образи.

Нам слід усім разом плекати культуру протидії образам та знущанням. Навіть якщо ти мовчазно приєднуєшся до цькування, вже цим схвалюєш подібну поведінку. Не має бути «просто жартів», бо будь-які кпини можуть сильно вплинути на стан іншого. Агресивна поведінка не норма!

З якими вміннями учні виходять із заняття:

- усвідомлюють наслідки інтернетзалежності;
- знають про ризики розміщення особистої інформації;
- усвідомлюють як реагувати на кіберзалякування.

Додаток Д

Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти

Херсонського державного університету

Я, Хабарова Аліна Юріївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020р.

(дата)

_____

(підпис)

Аліна Хабарова

(ім'я, прізвище)